T. C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KUR'ÂN'DA TAHÂRET KAVRAMI

Fahri BAYSAL

Diyarbakır 2015

T. C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KUR'ÂN'DA TAHÂRET KAVRAMI

Fahri BAYSAL

Danışman
Prof. Dr. Nurettin TURGAY

Diyarbakır 2015

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "KUR'ÂN'DA TAHÂRET KAVRAMI" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

 Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

 Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

 Tezimin … yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

09/10/2015

Fahri BAYSAL

KABUL VE ONAY

Fahri BAYSAL tarafından hazırlanan **"Kur'ân'da Tahâret Kavramı"** adındaki çalışma, 09.10.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Temel İslam Bilimler Anabilim Dalı**, Tefsir** Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

[İ m z a]

Prof. Dr. Nurettin TURGAY (Dan., Başkan)

Prof. Dr. Abdurrahman ACAR (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKBAŞ (Yedek Üye)

ÖNSÖZ

Tahâret, temizlik anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Kur'ân-ı Kerim'de taharet kelimesini ihtiva eden ayetler ele alındığında bu kelimenin beden, elbise, çevre ve kalp temizliği anlamına geldiği görülür. Bu genel manasından dolayı tahâret, yani her yönüyle temiz olma hassasiyeti, medeni bir insan, medeni bir toplum ve gelişmiş bir millet olmanın göstergesidir. Gelişmiş olan ülkelere bakıldığında oralarda öncelikle bir güzellik ve temizlik göze çarpar. Bu ülkelerde yeşil ve doğal alanlar, pırıl pırıl cadde, sokak ve parklar; toplumun kabullendiği ve menfaatlerine uygun kurallara uyma ve birbirlerine karşı nezaketli davranış sergileme gibi övgüye layık durumlar yaşandığı görülür.

İlk dönem Müslümanları, Kur'ân ve sünneti ölçü alarak temizlik alanında çok güzel hasletleri kazanarak örnek alınacak bir medeniyeti kurmuşlardı. Örneğin onlar, beden, elbise ve çevrelerini temiz tutmayı, kötü kokularla başkalarını rahatsız etmemeyi İslam kültüründen öğrendiler. Bu halleri ile onlar, insanlık tarihi boyunca örnek alınacak bir nesil durumundadır. Onların kurmuş oldukları bu medeniyetin dışa yansıyan tezahürlerini, günümüzde görmek oldukça güçtür.

Ayrıca tahâret uygulaması, insanın yaratılışında mevcut olduğundan her hayırlı ve güzel işin başında taharet ameliyesi bulunur. İnsan bedeni pis ve necis olan şeyleri bedenden uzaklaştırıp dışarıya atma özelliğine sahiptir. Mikroplar bedenin ateşlenmesine neden olur ve günahlar da insanın üzerinde bir yük olarak vicdan ve ruhunu rahatsız eder. Ayrıca dinin direği olan namaz ibadeti abdest denilen temizlenme olmadan gerçekleşmez. İnsanoğlunu her türlü pisliklerden uzaklaştırıp

ibadete hazır hale getiren abdest ve gusülde, beş vakit namazda, zekât, hac ve oruç ibadetinde insanın maddi açıdan temizlendiği, günahlarının dökülüp temizlenmesiyle de manevi açıdan tertemiz olduğu ve Allah katında derecesinin yükseldiği hissedilir.

Günümüzde zararlı alışkanlıklar ve ihmaller sonucunda maddi ve manevi olarak kirletilen beden ve çevremizin, her zamankinden daha çok korunmaya ve temiz tutulmaya ihtiyaç duyulduğu, önlem alınmadığı taktirde de telafisi mümkün olmayan sonuçların ortaya çıkabileceği son zamanlarda yapılan araştırmalar neticesinde daha iyi anlaşılmaktadır.

“Kur’ân’da Tahâret Kavramı” adlı çalışmada beni her zaman dualarıyla destekleyen aileme, üzerimde emeği olan hocalarıma, teknik bilgi ve deneyimlerinden istifade ettiğim tez danışmanım **Prof. Dr. Nurettin TURGAY** hocama teşekkür ederim. Hazırlanmış olunan bu mütevazı çalışmanın Cenabı Allah’ın rızasına, akademik ve diğer çalışma alanlarında istifadeye vesile olması dileğiyle...

Fahri BAYSAL

Diyarbakır 2015

ÖZET

“Kur’ân’da Tahâret Kavramı” adlı çalışma, bir giriş ile üç bölümden oluşmaktadır. Girişte genel olarak taharet kavramının tahlili, araştırmanın konusu ve önemi, Allah’ın kuddüs sıfatının taharetle alakası, Hz. Peygamber (sav)’in taharete verdiği önem ile araştırma metodu gibi konular ele alındı.

Birinci bölümde, ibadete hazırlık yönüyle necasetler ve necasetlerden temizlenme yolları, hadesten taharet denilen hükmi kirlilik hallerini ortadan kaldıran abdest ve gusül ve bir de suların hükümleri gibi konular ayrıntılı bir şekilde ele alındı.

İkinci bölümde maddi taharet yönüyle beden ve elbise temizliği, yiyecek ve içecek temizliği ile çevre temizliği konularına yer verildi.

Son bölümde ise; Akıl ve kalbi, manevi kirlilik hali olan inançsızlık, şirk, nifak, kötü huy ve günahlardan temizleme ile kalp temizliği için kalbe Allah’a inancı, marifeti, zikri, tefekkürü ve güzel ahlakı yerleştirme gibi hususlara yer verdik. Ayrıca kalp temizliğini muhafaza etmek için ibadet, nefis terbiyesi ve salih amellerle meşguliyetin önemi gibi konular üzerinde durularak tez çalışmamız tamamlanmış oldu.

Anahtar Sözcükler

Allah, Kuddüs, Kur’ân, Peygamber, Hades, Necaset, Tahâret, Temizlik.

ABSTRACT

The study named “Taharah (Ritual Purity in Islam) in Qur’an” consists of an introduction part and three other parts. In the introduction part, generally these are handled: the word analysis of Taharah, the main theme of the study and its importance, the relationship between Taharah and one of Allah’s beautiful names-Quddüs, the emphasis that the Prophet (puh) places on Taharah and research method.

In the first part, the subjects such as what Najasa means and the ways of purification, Wudu and Ghusl called Cleanliness of the body, the purity of water are tried to be conveyed to the study in detail.

In the second part; the subjects of physical purity such as the cleanliness of the body, the cleanliness of the garments and the cleanliness of place are featured.

In the last part, named spiritual purity, we complete the study focusing on how to purify heart and mind from situations of spiritual impurity such as impiousness, shirk, nifakh, bad characters and sins; for the pureness of heart, it is necessary to place belief in Allah, marifetullah, zikr, tafakkur and good characters in heart. At the same time, it is important to concern with worshiping, good actions and tazkiah al-nefs.

Key Words

Allah, Quddüs, Qur’an, Prophet, Hadas, Najasa, Taharah

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**

ÖZET ..... **III**

ABSTRACT ..... **IV**

İÇİNDEKİLER ..... **V**

KISALTMALAR ..... **IX**

GİRİŞ **1**

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ 1
2. ARAŞTIRMANIN METODU 3
3. TAHÂRET KELİMESİNİNTAHLİLİ 4
4. İSLAM'DA TAHÂRETİN MEŞRU KILINMASININ HİKMETLERİ 5
5. ALLAH'IN KUDDÛS SIFATININ TAHÂRETLE İLİŞKİSİ 6
6. HZ. PEYGAMBER (SAV)'İN TAHÂRETE VERDİĞİ ÖNEM 8

BİRİNCİ BÖLÜM

İBADETE HAZIRLIK YÖNÜYLE TAHÂRET

1.1. HADES VE HADESTEN TAHÂRET 11

1.1.1 Hades ve Hadesten Tahâretin Anlamı 11

1.1.2 Hades Halinin Kısımları 11
1.1.2.1. Hades-i Asğar 11
1.1.2.2 Hades-i Ekber 12
1.1.3 Hades Halini Gideren Durumlar 12
1.1.3.1 Abdest 12
1.1.3.2 . Gusül 14
1.1.3.3 . Teyemmüm 18
1.2. NECASET VE NECASETTEN TAHÂRET 20
1.2.1. Necaset ve Necasetten Tahâretin Anlamı 20
1.2.2 Bizzat Necis Olan Şeyler 20
1.2.3. Necasetin Kısımları 22
1.2.3.1 . Necaset-i Muğalleze 22
1.2.3.2 . Necaset-i Mutavassıta 23
1.2.3.3 . Necaset-i Muhaffefe 23
1.2.4. Necasetlerden Temizlenmenin Keyfiyeti 24
1.2.5. Affedilen Necasetler 24
1.3. SULARIN HÜKÜMLERİ 25
1.3.1 Mutlak Sular 26
1.3.1.1 . Temiz ve Temizleyici Olan Sular 26
1.3.1.2 . Temiz ve Temizleyici Olup Kullanılması Mekruh Olan Sular 26
1.3.1.3 . Temiz Olduğu Halde Temizleyici Olmayan Sular 27
1.3.1.4 . Necis Olan Sular 27
1.3.1.5 . Şüpheli Sular 28
1.3.2. Mukayyet Sular 28

İKİNCİ BÖLÜM

MADDİ YÖNÜYLE TAHÂRET

2.1. GENEL VÜCUT TEMİZLİĞİ 29

2.1.1. Beden ve Elbise Temizliği 30
2.1.2. El-Yüz Temizliği 31
2.1.3. Tırnak Temizliği 32
2.1.4. Ağız ve Diş Temizliği ve Misvak Kullanımı 33
2.1.5. Göz ve Burun Temizliği 34
2.1.6 Avret Temizliği 35
2.2. YİYECEK VE İÇECEK TEMİZLİĞİ 36
2.2.1 Yiyecek ve İçecek Temizliği İle İlgili Genel Bilgiler 36
2.2.2 Hayvan Etinin Temiz Olması İçin Boğazlarken Neler Yapılmalı 37
2.2.3 Domuz Etinin Haramlığının Sebebi 38
2.3 ÇEVRE TEMİZLİĞİ 39
2.3.1 Ev Temizliği 40
2.3.2 Sokak, Mahalle ve Şehrin Temizliği 42
2.3.3 Yolların Temizliği 43
2.3.4 Yeterli Miktarda Temiz Su Sağlanması 43
2.3.5 Hava Temizliği 44
2.3.6 Çevre Temizliği Karşısında Durumumuz Nedir? 44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MANEVİ YÖNÜYLE TAHÂRET

3.1 KALP TEMİZLİĞİ 48
3.1.1 Kalp Temizliğinin Anlamı 48
3.1.2 Kalp Temizliğinin İmanla Alakası 50
3.1.3 Kalp Temizliğini Muhafazada Güzel Ahlak ve İbadetlerin Rolü 52
3.2 NEFİS TEMİZLİĞİ 58
3.2.1 Nefsin Anlamı 58
3.2.2 Nefis Temizliği Bağlamında Nefsin Mertebeleri 59
3.2.2.1 . Nefs-i Emmare 59

3.2.2.2 . Nefs-i Levvame 59
3.2.2.3 . Nefs-i Mülhime 60
3.2.2.4 . Nefs-i Mutmainne 60
3.2.2.5 . Nefs-i Radiye 61
3.2.2.6 . Nefs-i Mardiyye 61
3.2.2.7 . Nefs-i Kamile 61
3.2.3 Nefis Temizliğin Olgunlukla Alakası 61
3.2.4 Nefis Tezkiyesinin Önemi 63
SONUÇ 65
KAYNAKÇA 66

KISALTMALAR

A.s.	*Aleyhis*selam
age.	Adı geçen eser
Ank.	Ankara
Ar.	Arapça
bk.	Bakınız
böl.	Bölüm
bs.	Baskı, basım
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DÜ	Dicle Üniversitesi
Haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
İSAM	İslam Araştırmaları Merkezi
İst.	İstanbul
k.k.	Kur'ân-ı Kerim
mad.	Madde
Nu.	Numara
s.	Sayfa
S.	Sayı
Sad.	Sadeleştiren
Sav.	Sallallahu Aleyhi Vesellem
thk.	Tahkik
Trc.	Tercüme
v.d.	Ve devamı
v.s.	Vesaire
Yay.	Yayınlar
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

İnsan elinin değmediği tabiatın ortak özelliği, temiz olmasıdır. Kara deliklerden, mikro organizmalara kadar, çeşitli mekanizmalarla en güzel şekilde yerine getirilen görevlerden biri temizliktir. Bu da gösteriyor ki, fıtri prensiplerin başında temizlik gelir. Ölen hemcinsini toprağa gömen kargadan, gözü temizleyen göz kapaklarından, yeri süpüren rüzgar ve tozunu yatıştıran yağmurdan temizlik dersi alınabilir. İnsan da yaratılış itibariyle temizdir. İnsanlar arasında temizliğe atfedilen değer dikkat çekicidir.

İnsanlığın henüz temizliğin ne olduğunu tam olarak bilmediği bir dönemde, İslamiyet'in maddi ve manevi temizliği esas alan inanç sistemi, yüzlerce yıldan beri insanlığın hala ulaşmaya çalıştığı temizlik ufuklarına ışık tutmuş ve tutmaya devam etmektedir.[1]

Temizliğin insanlar üzerinde bir güçlük olmadığı ayetle şöyle anlatılmaktadır: **"Allah size güçlük çıkarmak istemez, fakat şükredesiniz diye sizi temizleyip arındırmak ve size olan nimetlerini tamamlamak ister."**[2]

Hz. Muhammed (sav.)'e ilk inen ayetlerde kendisinden istenilen ilk emirler öncelikle tahâretle ilgili olması temizliğin önemini göstermektedir. Allah-u Teala, müddessir suresinin ilk beş ayetlerinde:

[1] Remzi Kuşçular, **Her Yönüyle Temizlik**, Rehber Yay., İst. 2009, s. 16.
[2] Maide, 5/6

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ

"Ey bürünüp sarınan (Resulüm)! Kalk, ve insanları uyar. Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terket"[3] emirleriyle, Resulünden elbisesini temiz tutmasını istemiştir.

Nesefi tefsirine göre ayette geçen elbise temizliğini hem zahiri temizlik hem de batını temizlik anlamında ele alarak, içini temizleyen kimsenin aynı zamanda dışını da temizlemiş olduğunu ifade etmiştir.[4]

İbn Kesir'e göre yukarıdaki ayette geçen **elbiseni temizle** ifadesi öncelikle mutlak olarak elbisenin suyla temizlenmesine işaret etmektedir. İbn-i Zeyd de müşriklerin temizliğe çok fazla riayet etmediklerini ve bundan dolayı Allah'u Teala da Resulünden hem tertemiz olmasını hem de elbisesini temizlemesini emrettiğini söylemektedir. İbn-i Cerir ise, yukarıdaki görüşü seçti ve kalb temizliğini de içine alarak genelleştirdi. Ona göre; Araplarda elbise temizliği denildiğinde, hem elbise hem de kalp temizliği anlamı kastedilmektedir.[5]

Ayrıca namaza başlamadan önce yerine getirilen temizlik, namazın anahtarıdır. Dolayısıyla bu temizliği yapamamış insan, namaza girememiş demektir.

لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ

أَن يَتَطَهَّرُواْ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

"İlk günden takva üzerine kurulan mescit(kuba mescidi) içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."[6] ayeti, namaza hazırlık konusunda temizliğe, dolayısıyla abdeste çok önem veren Kuba ehli hakkında nazil olmuştur. Hz. Enes (r.a), Allah Resulü'nün (sav), Kuba ahalisine, **"Allah temizlik hususunda sizi övmektedir. Bu neden ileri geliyor?** diye sorduğunda, onların, **" Biz istincada**

[3] Müddessir, 74/ 1-5.
[4] Abdullah en-Nesefi, **Tefsiru'n-Nesefi,** Daru İbn-i Kesir Yay., Beyrut 2005, III, 562.
[5] İsmail b. Kesir, **Muhtasar İbn-i Kesir,** Muhtasar: Muhammed Ali es-Sabuni, Daru İhya'it-Turasi'l-Arabi, Beyrut, III, 595.
[6] Tevbe, 9/108.

taşla suyu birleştiriyoruz. (Önce taşla silip arkadan su ile yıkıyoruz.)" dediklerini rivayet eder. Yani Kuba halkının tahârete olan düşkünlükleri ve bu temizliği de yaparken en güzel şekilde yapmaları Allah sevgisine vesile olduğu ifade edilmektedir. Ayetin أَن يَتَطَهَّرُواْ kısmının manası da maddi anlamda üst seviyedeki bir temizliğe ve kalbin tövbe vasıtasıyla temizliğine işaret etmektedir.[7] Evet, iç nezafet ve temizliğin, abdest halinde dışa taşmasını sağlayan mümin, netice itibarıyla Allah'ın sevdiği bir insandır. Namaz gibi temel ibadetlerde temizliğin şart koşulması temizliğin önemini daha da artırmaktadır. Namaz hazırlığına başlayan kimsenin elbisesi, bedeni ve namaz kılacağı yer temiz olmalıdır. Namaza başlamak için abdestin gerektiğini namazın da dinin direği olduğunu düşünürsek, temizliğin değeri bir kat daha ortaya çıkmış olacaktır.[8]

2. ARAŞTIRMANIN METODU

Kur'an'da Taharet kavramı adlı çalışmada, öncelikle bu alanda bir çalışma yapılıp yapılmadığını araştırdık ve yapılan araştırma neticesinde böyle bir çalışmanın şu ana kadar yapılmadığını ve piyasada taharetle ilgili yapılan çalışmaların da fıkhi açıdan ele alındıkları sonucuna vardık. Ayrıca tefsir, hadis, fıkıh, ansiklopedi, dergi, makale, sözlük ve internetten yapılan araştırma ile konuyla ilgili malumatlar genel olarak biraraya getirildi. En son olarak konumuzun adı zaten Kur'an'da taharet kavramı olduğundan biz de Kur'an'a müracaat ettik ve Kur'an-ı Kerim'i baştan sona doğru mealini ve özellikle de taharet kelimesinin geçtiği ayetlerin hem meal hem de tefsiri çalışmaları yapılarak konumuzla ilgili Kur'an'dan ilham almaya çalıştık.

Yapılan uzunca bir araştırma ve veri toplama sürecinden sonra çalışmanın bir giriş ile üç bölümde ele alınmasının doğru olacağı kanaatine varıldı. Girişte taharetin kelime tahlili, taharetin önemi ve hikmetleri hakkında kısaca bir malumat verildi. Sonrasında sırasıyla birinci bölümde taharetin ibadete hazırlık yönü, ikinci bölümde maddi yönü ve son bölümde de manevi yönü üzerinde genişçe durularak, Kur'an'ın taharet kelimesinden kastettiği anlam genel olarak verilmeye çalışıldı. Ayrıca yer yer ayetlerin arapça ibareleri ve türkçe mealleri ile hadislerin ise sadece türkçe manaları tezin ilgili yerlerinde gösterilerek konunun daha iyi anlaşılması sağlanmış oldu.

[7] Nesefi, a.g.e.,II, 710.
[8] Kuşçular, a.g.e., s. 18.

3. TAHÂRET KELİMESİNİNTAHLİLİ

Kur'ân-ı Kerim'de temizliği ve temizlenmeyi ifade eden temel kelime **"Tahâret"** kelimesidir. Kur'ân'da bu kelime, türevleriyle beraber 18 surede 31 defa geçmektedir.[9] Arapça lugatlerde bu kelimenin kök fiili, **tehere- yethuru- tuhren ve tehareten** şeklinde olup, **Tuhr ve Tahâret** mastar kalıbındadır. S**özlükte Tahâret**, necaset ve pisliklerden temizlenme anlamına gelmektedir.[10] **Istılahta Tahâret ise;** necaset denilen maddi pisliklerden ve hades denilen hükmi ve manevi pisliklerden temizlenmeyi ifade eder. Arapça'da **tatahhara bi'l-ma:** kirlerden suyla temizlendi ve **tatahhara min'el-hased:** kıskançlıktan kurtuldu denir.[11] Ayrıca temiz olan şeye **Tahir**, temizleyici olan şeye **Tahur ve Mutahhir**, temizlemeye de **Tathir** denir.[12] **Tuhr** ise**,** özellikle **"hayızdan temizlenme"** anlamında kullanılmaktadır.[13]

Tahâret kelimesi, geliş şekline ve harekelerinin farklılığına göre farklı anlamlara gelebileceği üzerinde örnekler vererek kısaca açıklamaya çalıştık. Bununla beraber Kur'ân'da tahâret anlamına gelen eş anlamlı kelimeler de vardır. Mesela **Tayyib,** kelimesi bazı ayetlerde maddi, bazı ayetlerde de manevi temizlik anlamına gelir. صَعِيداً طَيِّباً [14] üzerinde necaset bulunmayan tertemiz toprak anlamına gelir.[15] **"Nezafet"** daha ileri derecede bir temizliği, **"zerafet"** ise temizlikte bir zevk ve inceliği ifade eder. Malın kirlerden arınması manasına **"zekat"** kelimesi, nefislerin günahlardan uzak kalması manasına ise **"tezkiye"** kelimesi kullanılır.[16]

Tahâret kelimesinin zıttı **necâsettir.** Necîs ve neces "pis" anlamındadır. **Hubs** kökünden türeyen habes, maddî necâset anlamına gelir.[17]

---

[9] Muhammed Fuad Abdulbaki, **el-Mu'cemu'l-Müfehres,** Mektebetu Nevid İslam Yay., Hicri 1381.
[10] Mu'cemu'l- Vesid, "Taharet", el-Mektebetu'l- İslamiyyeti, İstanbul 1972.
[11] Mustafa el-Hin, Mustafa el-Buğa, Ali el-Şerbeci, **el- Fıkhu'l-Menheci (Büyük Şafii Fıkhı),** Çev., Ali Arslan, Huzur Yayınevi, İst. 1998, I, 51.
[12] İbrahim Paçacı, **Dini Kavramlar Sözlüğü,** "Taharet", DİB Yay., Ankara 2006, s. 626.
[13] Salim Öğüt, "Taharet", **Diyanet İslam Ansiklopedisi,** TDV Yay., Ankara 2010, XXXIX, 586.
[14] Maide, 5/6.
[15] Rağıp el İsfehani, **Müfredat-ı Elfazı'l-Kur'an,** Tahkik, Safvan Adnan Davudi, Daru's-Samiye yay., Beyrut 2011, s. 527.
[16] Remzi Kuşçular, **Her Yönüyle Temizlik**, Rehber Yay., İst. 2009, s. 15
[17] Öğüt, a.g.e., s. 382.

Tahâretin bir diğer zıt anlamı da hükmi necaset anlamına gelen hades halidir. Hades, bazı ibadetlerin yapılmasına dinen mani olan ve hükmen necaset sayılan bir haldir. Hades kendi arasında ikiye ayrılır:

Hades-i Asğar: Tahâret-i suğra ile, yalnız abdest ile giderilen tahâretsizlik halidir. İdrar yapmak ve ağız, burun gibi bir uzuvdan kan gelmek sebebiyle meydana gelen hades gibi.

Hades-i Ekber: Tahâret-i Kübra ile, yani, ağzı, burnu ve bütün bedeni yıkamakla giderilen tahâretsizlik halidir. Bu da cünüplükten ve hayız, nifas denilen arızalardan ileri gelir.[18]

Ayrıca, abdest ve gusül almak bir tahâretlenme, yani temizlenme faaliyetidir. Dolayısıyla müminler ibadet etmek için abdest alırlar, gerekirse gusül yaparlar. Hayızlı kadınlar da hayızlarının sonunda gusül abdesti alarak temizlenirler. Her türlü günahtan uzaklaşma da temiz kalma davranışıdır ve günahı olanlar da tövbeyle temizlenmiş olurlar. Kur'ân-ı Kerim, bütün bunları "tahâret" veya fiil şeklinde kullanımı ile anlatmaktadır.

4. İSLAM'DA TAHÂRETİN MEŞRU KILINMASININ HİKMETLERİ

Tahâret fıtratın gereğidir. İnsan fıtraten nezafete meyleder, tabii olarak kirden ve necasetten kaçar. İslâm'ın fıtrat dîni olması hasebiyle tahâreti ve nezafeti emretmesi çok tabiidir.

Müslüman'ın kerametini ve izzetini korumak için emretmiştir. İnsanlar tabiaten nezafete meyleder; temiz yerlerde oturmayı sever, pis yerlerden kaçarlar. İslâm'da müminin izzetini korumakta hassas olduğu için, müminlere nezafeti emretmiştir ki insanların arasında temiz ve aziz olsunlar.

Sıhhati korumak için emretmiştir. Çünkü nezafet, insanı hastalıklardan koruyan en önemli etkenlerden biridir. Hastalıklar çoğu zaman pislik nedeniyle yayılır. İslâm dini bedenin, yüzün, ellerin, burnun ve ayakların daima temiz tutulmasını ister, çünkü en fazla kirlenen azalar bunlardır. Bu azaları her gün birkaç

[18] Ömer Nasuhi Bilmen, **Büyük İslam İlmihali,** Çev., Mehmet Talu, Yasin Yay., İst. 2002, s. 66.

kere yıkamak, insanı hastalıklardan korur.

Kişinin Allah'ın huzurunda temiz ve nezih bir şekilde durması için emretmiştir. Çünkü Müslüman namazda Allah'a hitap eder, O'nunla münacat eder. Bu nedenle hem zahirinin hem de bâtınının temiz olması gerekir.[19] **"Şüphesiz ki Allah, çok tevbe edenleri ve çok temizlenenleri sever."**[20] ayeti de her iki yöndeki temizliğe işaret etmektedir.

Ayrıca taharet ameliyesinin günahlara keffaret olması, şeytanı defetmesi, kızgınlık ve ğadap sebebiyle meydan gelen hareketi gidermesi, dünyada vücudun uzuvlarını yıkamakla ahirette de güzelleşmesi gibi hikmetleri ve faydaları da vardır.[21]

5. ALLAH'IN KUDDÛS SIFATININ TAHÂRETLE İLİŞKİSİ

Temiz olmak anlamındaki "k-d-s" kökünden türeyen **kuddüs** kelimesi sözlükte temiz, mukaddes ve mübarek olan demektir ve Kur'ân'da iki ayette Allah'ın sıfatı olarak geçmiştir:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ

" O, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'tır. O, mülkün gerçek sahibi, kutsal (her türlü eksiklikten uzak) olandır.[22]

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

" Göklerdeki ve yerdeki her şey, mülkün sahibi, mukaddes, mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'ı tesbih eder."[23]

Allah'ın sıfatı olarak **"kuddûs";** her türlü çirkinlik, noksanlık ve ayıplardan uzak, tertemiz, bütün kemal sıfatları kendisinde toplayan, güzellik, iyilik ve faziletlerle övülen demektir.

---

[19] Hin, a.g.e., s. 51.
[20] Bakara, 2/222.
[21] Yusuf Kerimoğlu, " Taharet", **Şamil İslam Ansiklopedisi,** Şamil Yay. evi, İstanbul 1994, VI, 88.
[22] Haşir, 59/23.
[23] Cum'a, 62/1.

Takdis, tesbihin eş anlamlısıdır: **"(Melekler)... ve biz. Seni hamd ile tesbih ederiz ve seni takdis ederiz dediler."**[24] ayeti bunun delilidir. "Tesbih" ve "kuddûs", eşi, çocuğu, anası, babası, ortağı olmak; noksanlık, acizlik, kötülük, ayıbı, eksiği ve kusuru bulunmak gibi O'na layık olmayan sıfatlardan Allah'ı tenzih etmektir.[25]

Ayrıca Allah'ın kuddûs sıfatının tezahürü olarak kainatta meydana gelen nezafet ve temizlik, başlı başına bir delil olarak, bize **"kuddûs"** ismiyle müsemma bir Zat'ı anlatmaktadır.

Toprağı temizleyen bakteriler, böcekler, karıncalar ve nice yırtıcı kuşlar; rüzgar, yağmur ve kar; denizlerde aysbergler ve balıklar; fezada atmosfer, semada kara delikler; bünyemizde kanımızı temizleyen oksijen ve ruhumuzu sıkıntıdan kurtaran manevi esintiler, hep Allah'ın (c.c) **"kuddûs"** isminden haber vermekte ve o ismin arkasındaki mukaddes Zat'ı göstermektedir.[26]

Kandaki alyuvarlar, vücuda giren zararlı mikrop ve maddeleri yok ederek Sünnetullah'a uyarken, her zaman içimize alıp verdiğimiz nefes de kanı temizleyerek aynı kanuna tabi olduğunu gösterir. Göz kapakları, gözleri siler. Sinekler, kanatlarını süpürüp temizlemekle o emri dinledikleri gibi, gökyüzündeki koca bulut ve hava da dinler. Hava, yeryüzüne konan toz topraktan ibaret süprüntülere üfler, temizler. Bulut, ıslak bir sünger gibi zemin bahçesine su serper, toz toprağı yatıştırır. Sonra kendisi de adeta gökyüzünü kirletmemek için süprüntülerini toplayıp intizam içinde çekilir, gider. Göğün güzel yüzünü ve gözünü silinmiş, süpürülmüş pırıl pırıl pırıldar halde bırakır. Bütün bunlar, Allah'ın kâinatta koyduğu temizlik kanununun ne derece intizam içerisinde işlediğinin örnekleridir. Kâinattaki bu umumi temizlik hakikatı, Cenabı Hakk'ın "kuddüs" isminin bir cilvesidir.[27]

Atomlardan yıldızlara kadar bütün varlıklar, Allah'ın kuddüs ismine dayanan kâinattaki bu muazzam temizlik kanununa itaat edip temizliklerine son derece dikkat ederlerken, elbette insanın bu umumi kanundan, ilahi adetten uzak kalması düşünülemez.

---

[24] Bakara, 2/30.
[25] İsmail Karagöz, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, "Kuddûs", DİB Yay. Ankara 2006, s. 384.
[26] Kuşçular, a.g.e., s. 28.
[27] Kuşçular, a.g.e., s. 29.

Nitekim Cenabı Hâkk, kâinata koyduğu temizlik emrine, mahlukatın en şereflisi ve en değerlisi olan insanı da muhatap kılmış, onu maddi ve manevi temizlikle sorumlu tutmuştur.

Canlı- cansız bütün varlıkların boyun eğdiği böyle ulvi bir kanuna, insanın kayıtsız kalması, yerlerin ve göklerin rabbinin emrine karşı gelmesi, elbette büyük bir gaflet ve isyandır. Hem Allah'ın hem de mahlûkatın haklarına işlenmiş büyük bir zulüm ve cinayettir. İşte temizlik hakikati, kuddüs ismi gibi İsm-i Azamdan sayılan bir isme dayandığı içindir ki, hadis-i şerifte temizlik imanın nurundan ve kemalinden sayılmıştır. Ayetlerde maddi ve manevi temizlikler, Allah'ın sevgisini ve rızasını kazanmaya vesile gösterilmiştir.[28]

6. HZ. PEYGAMBER (SAV)'İN TAHÂRETE VERDİĞİ ÖNEM

Kur'ân ahlakına sahip olan Peygamberimiz (s.a.s) her konuda olduğu gibi temizlik konusunda da bizlere en güzel örnektir. Her fırsatta Müslümanların alay edecek bir açığını arayan müşriklerden biri, Selman'a (ra) alaycı bir üslupla, " Peygamberinizin size her şeyi, hatta abdest bozmayı bile öğrettiğini görüyorum." demişti. Oysa Selman rencide olmadı. Aksine bu alaycı tavra büyük bir ciddiyetle karşılık verdi: " Evet, O, büyük ve küçük abdest bozarken kıbleye doğru dönmemizi, sağ el ile tahâretlenmemizi, tahâretlenmeyi üçtaştan daha azıyla yapmamızı, kemik ve tezekle tahâretlenmemizi bize yasakladı."[29]

Selman ciddiyetle cevap vermişti. Çünkü tuvalet adabı, cahiliye insanının takdir edemeyeceği bir medenilik düzeyiydi. Eskilerin zarif deyimiyle **def-i hacet**, yani tuvalet ihtiyacı insanın en doğal ve zorunlu ihtiyacıdır. İslam Peygamberi bu doğal ihtiyacın giderilmesinde bile bir incelik, ölçü ve ahlak getirmiştir. Sadece getirmekle kalmamış aynı zamanda bunu ilk Müslümanlar için bir öğretim konusu yapmıştır. Tuvalet adabı, aynı zamanda temizlik bilincini, ötekine saygı anlayışını, çevre duyarlılığını ve hatta zihnen ve bedenen temizlenme ve temiz kalma iradesini içeren bir öğretiyi yansıtmaktadır. Beden temizliği esasen kendileriyle ruhi temizliğin hedeflendiği ibadetler için de ön şarttır. Bir ön hazırlık safhasıdır. Bundan

[28] Kuşçular, a.g.e., s. 30.
[29] Müslim, **Taharet**, 57.

dolayı Allah Resulü, **"Temizlik imanın yarısıdır**."[30] buyurmuştur.[31]

Tahâretlenme esnasında sağ eli kullanmamak, tuvalet terbiyesine dair Peygamber Efendimiz'den öğrendiğimiz bir diğer hususdur. Konuya ilişkin bir ifadesinde Hz. Aişe, Resulullah'ın (sav), sağ elini temizlik ve yemek için, sol elini de temizlenmek için ve benzeri temiz olmayan işler için kullandığını ifade eder.[32] O (sav), söz konusu tavrını sahabe için bir alışkanlığa dönüştürme istikametinde oldukça hassas davranmış, sağ elle tahâretlenmek ve sol elle yemek gibi aksi uygulamaları yasaklamış, bu kurala riayet etmeyenleri de bizzat uyarmıştır.[33]

Tuvalet sonrası elleri yıkamak da, gündelik yaşama ilişkin nebevi sünnetin önemli bir alışkanlığını oluşturur. İbn-i Abbas (ra), Resulullah'ın tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra ellerini yıkadığına dair gördüklerini şöyle anlatır: " Nebi (sav) gece uykudan kalkıp tuvalet ihtiyacını giderdi. Sonra ellerini ve yüzünü yıkadı ve daha sonra da uyudu.[34]

O, uykudan kalkıldığında da ellerin yıkanmadan bir kabın içine daldırılmasını ve kaptan su alınmasını temizlik açısından sakıncalı bulmuştur.[35]

Tuvalet ihtiyacını giderirken Kabe yönüne dönmemek ve kıbleyi arkaya almamak da konuya ilişkin nebevi bir uyarıdır.

Dilimizde **"tuvalet"** anlamında kullanılan **"hela"** sözcüğü de Arapça'da "tenha ve gözden uzak yer" demektir. Resulullah'ın abdest bozarken gizlenmesindeki temel espri, haya gereği avret mahallinin görülmesini engellemek olduğu kadar, başkalarından rahatsız olmamak ve hiç bir surette çevreyi rahatsız etmemektir. Nitekim Resulullah (sav.): **"Lanetlenmeye neden olan üç şeyi yapmaktan sakının: su kaynaklarının çevresine, yol ortasına ve gölgelik yerlere abdest bozmaktan sakının."**[36] buyurarak ümmetini uyarmıştır.

---

[30] Tirmizi, **Taharet,** 12.
[31] Diyanet İşleri Başkanlığı, "Temizlik", **Hadislerle İslam,** DİB. Yay., Ankara 2013, II, 107.
[32] Müslim, ***Eşribe****, 104.*
[33] Buhari, **Et'ime**, 2.
[34] İbn Mace, **Taharet,** 71.
[35] Ebu Davud, **Taharet,** 49.
[36] Ebu Davud, **Taharet,** 5.

Bu konunun bir devamı olarak günümüz itibariyle tuvaletlerin kullanımı da üzerinde durulması gereken bir diğer mühim noktayı teşkil eder. Tuvalete giden kimse, girdiği tuvaleti nasıl bulmak istiyorsa, çıkarken de aynı titizlik içerisinde terk etmeli, beden temizliğine gösterdiği dikkati, tuvalet konusunda da devam ettirmelidir. Evinde kendi tuvaletini kullanırken ne derece itinalı davranıyorsa, umuma açık tuvaletlerde de o kadar edepli davranmak Müslümanın ahlakı olmalıdır.[37]

Peygamberimiz yaratılış gereği son derece tabii olan tuvalet ihtiyacını rahatlıkla giderebilmenin bir nimet olduğuna dikkat çekmektedir. Her anını şükür ve dua ile donatan Allah Resulü, tuvalete girerken, **" Allahümme inni euzu bike mine'l-hubüsi ve'l-habais."** (Allah'ım! Her türlü pislikten ve necasetten sana sığınırım.)[38] şeklinde dua etmekte, çıktıktan sonra ise, " Ğufranek" (Senden bağışlanma dilerim.)[39] ya da **" Elhemdülillahi'llezi ezhebe anni'l-eza ve afani"** (Üzerimden sıkıntıyı kaldıran ve bana afiyet veren Allah'a hamdolsun.) demektedir.[40]

Zorunlu olmadıkça tuvalette konuşmamak ve banyo yapılan yere küçük abdest bozmamak da tuvalet kültürüne dair Resülullah'ın bize öğrettiği diğer edep kuralları arasında yer almaktadır.[41]

[37] **Hadislerle İslam,** a.g.e., s. 110-111.
[38] Buhari, **Deavat,** 15.
[39] Ebu Davud, **Taharet**, 17.
[40] İbn-i Mace, **Taharet**, 10.
[41] **Hadislerle İslam,** a.g.e., s. 111.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBADETE HAZIRLIK YÖNÜYLE TAHÂRET

1.1.HADES VE HADESTEN TAHÂRET

1.1.1 Hades ve Hadesten Tahâretin Anlamı

Bazı ibadet ve fiillerin yapılmasına engel olan hükmi kirliliğe hades denir. Abdestsizlik ve cünüplük hali hades olarak nitelendirilir.[42] Abdestsizlik, cünüp, hayız ve nifas gibi hükmi kirlerden temizlenmeye ise **hadesten tahâret** denir.

Hadesten tahâret, namaz abdesti olmayan bir kimsenin abdest alması, gusül yapması gereken bir kimsenin gusül etmesi yani boy abdesti alması demektir. Bu çeşit temizlik, maddi kirleri giderme, beden sağlığını koruma gibi birçok yararı içinde bulundursa da esas itibariyle başka hikmetlere dayalı dini muhtevalı ve ibadet içerikli taabbudi bir temizliktir.

1.1.2 Hades Halinin Kısımları

Hades kendi içinde iki kısma ayrılır:

1.1.2.1. Hades-i Asğar

Kubul ve dübür denilen ön ve arkadan idrar, dışkı, mezi, vedi ve meni ve benzeri sıvı ve katı fazlalıkların dışarıya çıkmasından meydana gelen hükmi kirlilik

[42] Paçacı, a.g.e., s. 213.

halidir.[43] Küçük hades anlamına gelen hades-i asğar yalnız abdest almayla ortadan kalkar. Mesela idrarını yapan bir kimsede küçük hades hali ortaya çıkar. Bu hali ortadan kaldırmak için sadece abdest almak yeterlidir.

1.1.2.2 Hades-i Ekber

Sadece gusül abdestiyle giderilen, cünüplük, hayız ve nifas gibi hallere denir. Bu hali ortadan kaldırmak için cünüp olan kimselerin boy abdesti almaları gerekir. Bu kimseler boy abdesti almadan namaz kılamazlar. Aynı şekilde adet yahut lohusallık halinde olan kadınlar da bu halleri devam ediyorken namaz kılamazlar. Bu halleri sona erdikten sonra, namaz kılabilmek için boy abdesti almaları gerekir.[44]

1.1.3 Hades Halini Gideren Durumlar

1.1.3.1 Abdest

Farsça'da ab (su) ve dest (el) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen abdest kelimesi, "el suyu" anlamına gelir. Abdest kavramı Arapça'da "güzellik ve temizlik" manasına gelen **vudû** kelimesiyle ifade edilir.

Namazın şartlarından birisi olan abdest, namaz ve Kâbe'yi tavaf, tilavet secdesi gibi bazı ibadetleri yapmak için, vücudun belirli uzuvlarını usulüne uygun olarak yıkamak ve mesh etmektir. Abdest müstakil bir ibadet olmayıp, belli ibadetleri yapmak için vasıta niteliğinde bir ibadettir. Manevi temizlik ve namaz başta olmak üzere ibadetlere ruhen ve bedenen hazırlık mahiyetinde olan abdest, aynı zamanda maddi bir temizlenme vasıtasıdır.[45]

İslam dininde kulun Allah'ın huzuruna ibadet maksadıyla çıkabilmesi için maddi ve manevi yönden temizlenmiş ve arınmış olması esastır. Bu yüzden ibadet için hazırlanan kişi (beden temiz olsa bile) abdestsiz olma durumunda abdest, cünüp olma durumunda ise gusül almak suretiyle manevi (hükmi) kirlilikten temizlenir. "Hadesten tahâret" olarak da bilinen bu temizlik, Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde bildirilmektedir:

---

[43] Samir İslambuli, **" Mefhumu't-Tahareti fi'l-Kur'an",** 2012, www.islamQA.com.
[44] Remzi Kuşçular, **Her Yönüyle Temizlik**, Rehber Yay., İst. 2009, s. 128.
[45] Paçacı, a.g.e., s. 3-4.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِن كُنتُمْ جُنُباً فَاطَّهَّرُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيداً طَيِّباً فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَـكِن يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“ Ey İman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve –başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, (boy abdesti alıp) iyice yıkanarak temizlenin.”[46] Abdest –ayette de belirtildiği üzere- ibadet niyetiyle yüzü ve dirseklere kadar kolları yıkamak, başı mesh etmek, ayakları topuklara kadar yıkamaktan ibarettir. Abdest, “hadesten tahâret” yani görünmeyen fakat hükmen var olduğu kabul edilen bir kirlilikten temizlenmek anlamına geldiği için farz olan temizlik yukarıda bildirilen azaları bir defa yıkamakla sağlanmış olur. İki veya üç defa yıkamak ve abdest organlarını ovmak sünnettir.[47]

Ayrıca, abdest almak, sadece dış temizlikten ibaret hareketler değildir. Pislikler maddi olduğu kadar manevi de olduğundan, abdest alırken manevi kirlerden arınmak da söz konusudur. İyi veya kötü hareketleri organlarımızla yaparız. El işler yapar, yıkar ve yazar; ağız yer içer, iyi ve kötü sözler söyler, konuşur; burun koklar, gözler görür, kollar saldırır ve yakalar; kulaklar işitir ve dinler; ayaklar ise bizi pek çok yere götürür. Bütün bunlar zaman zaman Allah’ın Müslümana çizdiği dairenin sınırlarını aşabilir.

İşte abdest sırasında içimizden geçireceğimiz dualarla, söz konusu edilen olumsuz hareketlerin etkisinden kurtulabiliriz. Abdest alacak kimse önce niyet eder. Bu bir ruhi manevi hazırlıktır, Hakkın huzuruna çıkmaya niyet etmek ve hazırlanmak demektir. Sonra besmele çekerek ve Allah’ın yardımını dileyerek abdeste başlar.[48]

Resul-i Ekrem, bu arınışı şöyle dile getirmektedir: **“ Müslüman bir kişi abdest alır da yüzünü yıkarsa, gözleriyle baktığı her günah suyla –yahut suyun son damlasıyla- yüzünden çıkar gider. Ellerini yıkadığı zaman elleriyle işlediği**

[46] Maide, 5/6.
[47] DİB, **Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”,** DİB Yay., Ankara 2012, II, 223.
[48] Muhammed Hamidullah, **İslam’a Giriş,** Çev., Cemal Aydın, Ankara 1996, s. 86.

her günah su ile –yahut suyun son damlasıyla- beraber erlerinden çıkar gider. Ayaklarını yıkadığı zaman ayaklarının yürüyerek işlediği her günah su ile –yahut suyun son damlasıyla- birlikte çıkar gider. Sonunda o kişi, günahlarından arınmış olur.[49]

1.1.3.2 . Gusül

Gusül, bütün vücudun temiz suyla yıkanmasıyla yapılan temizlik işlemidir. Kur'ân'da وَإِن كُنتُمْ جُنُباً فَاطَّهَّرُواْ **"Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin"** buyurularak cünüplük halinden kurtulmak için guslün gerekliliği bildirilmiştir. Bir de hayzın kadınlar için mazeret hali olduğu belirtilerek gusledip temizleninceye kadar onlarla cinsel ilişki yasaklanmıştır. Bu durum Kur'ân'da şöyle anlatılıyor:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُواْ النِّسَاء فِي الْمَحِيضِ وَلاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىَ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللّهَ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

"Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: "O bir ezadır (rahatsızlıktır). Ay halinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever."[50]

Ayetin Tefsiri: Medine'de yaşayan Müslümanların Yahudilerle yakın ilişkileri vardı ve bazı örf ve adetlerinde Medineliler'in tamamı veya bazı kabileler onlardan etkilenmiş bulunuyorlardı. Bunlardan biri de aybaşı hallerinde kadınlarla ilişki meselesi idi. Yahudiler Tevrat hükümlerine uyarak ay halindeki kadınları pis sayarlar, onlardan her manada uzak dururlardı. Adet geçiren kadına dokunan hatta onun yatağında yatan, minderinde oturan kimseleri bile pis sayarlar, yıkanmaları gerektiğine inanırlardı. Yahudilerin tesirinde kalan bazı kabileler de adet halindeki kadınlara buna yakın bir şekilde davranıyorlardı. Hz. Peygamber, Medine'ye hicret edince bu durum kendisine vakıa ve soru şekillerinde intikal ettirilirdi, gelen ayetler meseleyi çözüme kavuşturdu.

[49] Müslim, Taharet, 32.
[50] Bakara, 2/222.

Açıklayıcı hadislerden ve uygulamadan anlaşıldığına göre bu ayetlerde geçen "uzak durma ve yaklaşmama" emirleri, bedenlerin birbirinden ayrı ve uzak olmasına değil, cinsel ilişkiye yöneliktir. Cinsel ilişkide bulunmamak şartıyla aybaşı halindeki kadın ile kocası arasında başkaca bir sınırlama yoktur.

Ayette geçen ve "rahatsızlık" diye çevirdiğimiz **eza** kelimesi, "aşırı olmayan zarar" manasında kullanılmaktadır. Allah'u Teâlâ kadın kullarına mahsus kıldığı aybaşı halini onlar için az da olsa "zarar ve zararlı olsun diye takdir buyurmamıştır. Aybaşı hali birleşme kabiliyetini yitiren yumurtaların atılmasını, erkeğin spermi ile birleşecek yeni bir yumurtanın gelmesini beklemek ve aşılanma sonrası beslenmesine zemin olmak üzere kadın rahminin hazırlanmasını sağlayan tabii ve gerekli bir oluşumdur. Bu durumda vücudun dengelerinde bazı değişiklikler yaşanmakta, bu da kadının fizyolojisi yanında psikolojisini de etkilemektedir. Eski yumurtanın atılması ve rahimin temizlenmesi kan vasıtasıyla olmakta, aybaşı devam ettiği müddetçe rahimden üreme organı yoluyla dışarıya kan atılmaktadır. Bu durumda kadınla cinsel ilişkide bulunulması halinde bundan hem erkeğin hem de kadının çeşitli rahatsızlıklar kapması ve genel olarak rahatsız olmaları, tiksinti duymaları ihtimali galiptir. Hem böyle bir zarara meydan verilmemesi hem de Allah'ın buyruğuna uyarak şehvete karşı direnme imtihanı verilmesi ve irade egzersizi yapılması için "adet gören kadınla cinsel ilişki" haram kılınmış, bunun dışında kalan ilişkiler serbest bırakılmıştır.[51]

فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللّهُ

"**Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın."**[52] ayeti gereği kanama sona erinceye kadar temasın yasak olduğu konusunda Âlimlerimizin ittifakı var. Ayrıca, Âlimlerin büyük çoğunluğuna göre kanama bitince birleşmenin caiz olması için gusül abdesti gerekir.[53]

وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

[51] DİB, **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir",** Ankara 2012, II, 354.
[52] Bakara, 2/222.
[53] Yunus Vehbi Yavuz, "Hayız", **Diyanet İslam Ansiklopedisi,** TDV Yay., Ankara 1998, XVII, 53.

“Onlar için orada (cennette) tertemiz eşler de vardır.”

İbn-i Abbas’a göre buradaki temizlikten maksat cennet kadınlarının pisliklerden ve eziyet veren şeylerden uzak olduklarını, tertemiz bir yapıya sahip olduklarını ifade etmiş. Mücahid ise; cennet kadınlarının hayızdan, nifastan, tuvalet ihtiyacını gidermekten; sümük, balgam ve tükürükten; çocuk doğurmaktan ve ölümden uzak olma özelliğinde yaratıldıklarından bahseder.[54]

Nesefi tesirinde ise; cennet kadınlarının مُّطَهَّرَةٌ tertemiz olması durumunu, kötü ahlaktan uzak olma anlamında ele almıştır. Ayrıca cennet kadınlarının bakışları sadece eşlerine yöneliktir. onlar eşlerine kızmaktan, kibirlenmekten, hayızdan, nifastan; idrar, dışkı gibi ihtiyaç giderme durumlarından ve diğer pisliklerden uzaktırlar.[55]

Ayrıca **“Orada onlar için tertemiz eşler vardır”** ayetinde eşler anlamına gelen ezvac kelimesi hem erkek eşler için, hem de kadın eşler için kullanılır. Eşlerin temiz olmalarıyla ilgili olarak da bunun; hayız, kan, balgam ve benzeri maddi kirlerden temiz olmaları anlamına geldiğini söylendiği gibi, buna manevi kirlerden temiz oldukları anlamını ilave edenler de olmuştur. Kısaca, temiz olmaktan ne kastedilecekse bunların hepsini anlamak gerekir. Zaten cennet hayatı her bakımdan temiz olmayı gerektirir.

Bazıları, müminlerin ahirette kavuşacakları nimetlerden ve kafirlerin uğrayacakları azaptan söz ederken Kur’an’ın sembolik bir dil kullandığını, soyut kavramların anlaşılabilmesi için somut örnekler verildiğini söylerler. Onlara göre aslında bu maddi şeyler ahirette yoktur. Ahirette müminler manevi haz duyacak, kafirler de manevi sıkıntı ve acı içerisinde olacaklardır. Kur’an’ı Kerim, somut bir dünyada yaşayan insanların anlamalarına imkan vermek için somut kavramlar kullanmaktadır.[56]

---

[54] İsmail b. Kesir, **Muhtasar İbn-i Kesir,** Muhtasar: Muhammed Ali es-Sabuni, Daru İhya’it-Turasi’l-Arabi, Beyrut- Lübnan, I, 44.
[55] Abdullah en-Nesefi, **Tefsiru’n-Nesefi,** Daru İbn-i Kesir, Beyrut 2005, I, 71.
[56] M. Sait Şimşek, **Hayat Kaynağı Kur’an Mesajı,** Beyan Yay., Konya 2010, I, 47.

Bu görüşte olanların bazıları, maddi şeyleri cennet gibi kutsal bir yere yakıştıramadıklarından, bazıları da hint düşüncesindeki ruhçu felsefenin etkisinde kalarak, insanın sadece ruhtan ibaret olduğunu ve dolayısıyla mükafat yahut cezanın manevi olması gerektiğinden hareket ederler.

Özellikle ahiret yurdu gibi gaybi meseleler, insanın kendi tahayyülü ile açıklama yapabileceği konular değildir. Gerçi Kur'an'ı Kerim, ahiret yurdundan söz ederken somut şeylerin yanında, hiçbir gözün görmediği ve kulağın duymadığı şeylerin de olacağından söz etmektedir.[57]

Muhyiddin İbnü'l-Arabi, gusül abdesti konusunda ilgi çekici bir yorum yapar. Hz. Peygamber'in (sav) **"Bana dünyadan üç şey sevdirildi: güzel koku, kadın ve gözümün nuru namaz."** anlamındaki hadisi açıklarken şu düşüncelere yer verir:

"İnsan dahil her şey Hakk'ın tecellisidir. O bakımdan insanın bir kimseyi sevmesi, gerçekte aslını sevmesi demektir. Esasen en çok sevilmesi gereken Allah'tır. Hadisteki ifadeye göre, Allah'ın sevdirmesiyle erkek kadına veya kadın erkeğe ilgi duyacaktır. Bu sevginin son noktası kavuşmadır. Maddi ve bedeni unsur söz konusu olunca kavuşmanın nihayeti cinsel yakınlaşmadır. İşte kadın erkeği, erkek kadını sevip, her ikisi de sonunda cinsi birleşmeyi istedikleri için, boşalma sırasında şehvet duygusu bütün vücutlarına yayılır; böylece adeta erkek kadının, kadın erkeğin bedeninde ve şehvet duygusunda fani olurlar.

Cinsel haz bütün vücudu sardığından dolayı, gusül sırasında tepeden tırnağa yıkanmak farz olmuştur. Erkek ve kadın bu duyguyu birlikte paylaştıkları için her ikisinin de temizlenmesi gerekir.

Yüce Allah ise hükmi açıdan kirlenen erkek ve kadının cinsi duyguyla birbirlerine fani olmalarının etkisinden kurtulup Hakk'a bakmaları ve Hakk'a dönmeleri için, başkasıyla tat alma düşüncesinden doğan cünüplükten onları temizlemek ister. Böylece her şeyin aslı ve gerçek varlık olan kendisini hatırlamalarına, O'na dönmelerine imkân hazırlamış olmaktadır."[58]

---

[57] Şimşek, a.g.e., s. 48.
[58] Süleyman Ateş, **Sülemi ve Tasavvufi Tefsiri,** Sönmez Neşriyat Yay., İst. 1969, s. 143.

1.1.3.3 . Teyemmüm

Sözlükte "kastetmek, yönelmek" anlamına gelen teyemmüm, dini bir kavram olarak, su kullanma imkânı bulunmadığında, abdestsizlik, cünüplük gibi hükmi kirliliği gidermek maksadıyla temiz toprağa sürülen ellerle yüz ve iki kolun mesh edilmesi şeklinde yapılan hükmi temizliği ifade etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de,

وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّن الْغَآئِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيداً طَيِّباً فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَفُوّاً غَفُوراً

"Eğer hasta iseniz, yolculukta bulunuyorsanız, tuvaletten gelmişseniz veya kadınlara yaklaşmışsanız ve de su bulamamışsanız, temiz bir toprağa yönelip, onunla yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin (teyemmüm edin). Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır."[59] buyurulmaktadır.

Teyemmüm ile ilgili ayetin indiriliş sebebiyle ilgili Hz Aişe'den gelen bir rivayete göre, Allah Resulü ve müminler bir yolculuktan dönmekteydiler. Bu sefer sırasında Hz. Aişe'nin gerdanlığı kaybolmuş, insanlar da onu aramaya koyulmuşlardı. Ancak arama işi uzamış, tan yeri ağarmaya başlamıştı. İnsanların abdest için su bulamamaları ve namaz vaktinin girmiş olması dolayısıyla teyemmüm ayeti nazil olmuştu. Bunun üzerine Allah Resulü ve müminler, kalkıp teyemmüm yapmışlar hatta Ashabtan Üseyd b. Hudayr, bu ayetin inişine sebep olması dolayısıyla Hz. Aişe'ye hitaben, "Allah seni hayırla mükâfatlandırsın! Vallahi, senin başına ne sıkıntı gelmişse mutlaka Allah senin için onda bir çıkar yol ihsan etmiş ve o işte Müslümanlar için bir bereket kılmıştır." demişti.[60]

Allah Resulü, suyun bulunmadığı veya kullanılmasının çeşitli sıkıntılara sebebiyet verebileceği durumlarda teyemmüm yapılmasında hiçbir sakınca görmemiş hatta bundan kaçınanları eleştirmiştir. Nitekim Resülullah zamanında başından

[59] Nisa, 4/43.
[60] Diyanet İşleri Başkanlığı, **Hadislerle İslam,** "Abdest ve Teyemmüm", DİB Yay., Ankara 2013, II,124.

yaralanan bir kişinin gusletmesi gerekmiş, teyemmüm yapabilecekken arkadaşlarının ısrarı üzerine yıkanmış ve bunun neticesinde vefat etmişti. Bu durumu duyan Allah Resulü üzülerek, "Onun ölümüne sebep oldular, Allah onların canlarını alsın! Cehaletin şifası sormak değil miydi?" demişti.[61]

Teyemmüm belirli mazeretlerin bulunması halinde, abdest ve guslün yerine geçen bir bedeldir. Bu mazeretler suyu temin etme veya kullanma imkanının bulunmaması şeklinde özetlenebilir. Abdest ve gusle yetecek miktarda su bulunmaması, su ile arasında yırtıcı hayvan, düşman bulunması, vücudunun yarısından fazlasının yaralı olması bu mazeretlerdendir. Abdest alacak kimsenin abdest uzuvlarının, gusül edecek kimsenin ise vücudunun çoğunluğunun yaralı olması halinde teyemmüm eder. Uzuvlarının yarısından azında yara olması halinde sağlam olan organlarını yıkar, yaralı olanları ise mesh eder. Abdest ile teyemmüm bir arada yapılmaz.

Teyemmümün farzları; niyet etmek ve temiz bir toprağa veya toprak cinsinden bir şeye eller vurularak yüzü ve kolları dirseklerle birlikte mesh etmektir. Teyemmüm edecek kimse, ne için teyemmüm edeceğine niyet eder. Parmakları açık olarak ellerini temiz bir toprağa veya toprak cinsinden bir şeye vurur, ileri ve geri hareket ettirerek kaldırır, hafifçe birbirine vurarak ellerini silkeler. Ellerinin içiyle yüzünün tamamını mesh eder. Sonra ikinci ellerini aynı şekilde vurur ve sol elin içiyle sağ kolunu dirseğiyle birlikte mesh eder; daha sonra da sağ elinin içiyle sol kolunu aynı şekilde mesh eder.[62]

Teyemmüme başlarken besmele çekmek, sıraya riayet etmek, eller toprağa vurulduğunda ileri geri hareket ettirmek, eller kaldırıldığında parmaktaki toz ve toprakları silkelemek teyemmümün sünnet ve adabındandır.

Abdesti bozan şeyler teyemmümü de bozar. Bunun dışında, abdest veya gusle yetecek suyun bulunması, hastalığın iyileşmesi, suyu kullanma imkânının elde

[61] Ebu Davud, Taharet, 125.
[62] Paçacı, a.g.e., s. 662.

edilmesi gibi teyemmüm etmeyi mubah kılan mazeretlerin ortadan kalkması da teyemmümü bozar.[63]

1.2. NECASET VE NECASETTEN TAHÂRET

1.2.1. Necaset ve Necasetten Tahâretin Anlamı

Necaset, hakiki ve maddi pislik, kirlilik anlamına gelir. Bundan temizlenmeye de necasetten tahâret denir. Namazın şartlarından birisi de necasetten tahârettir. Namazın sahih olması için, beden, elbise ve namaz kılınacak yerlerin temiz olması şarttır.

İslam dini temizliğe büyük önem vermiştir. Vücut, elbise ve çevredeki necasetin, her bir zerresinin en iyi bir şekilde temizlenmesi arzu edilmektedir. İdeal olan bu olmakla birlikte, böyle bir temizlik her zaman mümkün olmayabilir. Bu sebeple, dindeki kolaylık ilkesinden hareketle, ibadetler için gerekli maddi temizliğin alt sınırını belirlemede ölçüler getirilmeye çalışılmıştır. Bu aynı zamanda, namazın sahih olması için gerekli olan temizliğin alt sınırıdır.[64]

Namazın sıhhatine mani olup olmaması bakımından necasetlerin nevileri ve necis olup, olmamaları bakımından az da olsa mezheplere göre farklılıklar vardır. Necasetler ve necasetlerden tahâret konusunda Şafii mezhebi, diğer üç mezhebe göre daha hassas olduğundan necasetlerin nevileri hususunda Şafii mezbeninin sıralamasını esas almayı, İlaveten konuyla ilgili diğer mezheplerin, özellikle de Hanefi mezhebinin görüşüne de yer vermeyi uygun bulduk.

1.2.2 Bizzat Necis Olan Şeyler

Bizzat kendileri necis olan şeyler çoktur. Biz onların en önemlilerini zikredeceğiz.

1- Hamr (şarap) ve sarhoşluk veren her sıvı madde necistir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالأَنصَابُ وَالأَزْلاَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

[63] Dini Kavramlar Sözlüğü, "Teyemmüm", DİB Yay., Ankara 2006, s. 660.
[64] Paçacı, a.g.e., s. 662.

“ Ey iman edenler! (Aklı Örten) İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.”[65]

Ebu Hayyan yukarıdaki ayet hakkında şöyle demiştir: “Allah içki ve kumarın iki mefsedetini açıkladı. Bu mefsedetten biri dünyevi, diğeri de uhrevidir. Dünyevi mefsedet açısından içki içen kimse için şer kapıları açılır ve kumarla da mal varlığı telef olur. İçki ve kumarın uhrevi açıdan mefsedeti ise içki içen ve kumar oynayan kimsenin Allah’ın zikrinden uzak kalmasıdır.[66]

Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur: **“ Sarhoşluk veren her şey hamr’dır, her hamr da haramdır.”**[67]

2- Köpek ve domuz necistir.[68]

Hz. Peygamber (sav.), şöyle buyurmuştur: **“ Birinizin kabından bir köpek su içerse, o kabı biri toprak ve su ile karışık olmak üzere yedi defa yıkasın.”**

Hanefi mezhebine göre domuz hem içi hem de dışı itibariyle pis olduğundan domuzu necis sayarlar. Köpeğin ise; salyasını necis, dışını da temiz sayarlar.

Hz. Peygamber(sav.) zamanında günümüzdeki gibi deterjanlar ve dezenfekte edici kimyasal maddeler olmadığından o zamanın şartlarında deterjan yerine toprak kullanılıyordu. Çünkü köpeğin salyası sadece suyla temizlenmediğinden suya ek olarak temizlemede etkili olan toprak gibi bir maddeye ihtiyaç duyulmaktaydı. Böyle bir temizliğin yapılması da normal sayılırdı. Günümüzde ise toprağın yerini deterjanlar aldığından köpeğin yaladığı kaplar, bir veya iki kere köpürtülen bol deterjanlı sıcak suyla ve sonrasında iyice durulanmayla da temizlenmiş olur. Ayrıca günümüzdeki bulaşık makinesi marifetiyle de aynı temizlik işlemi yapılabilir.

---

[65] Maide. 5/90.
[66] Muhammed Ali es-Sabuni, **Safvetu’t-Tefasir,** Mektebetu’l-Buhus ve’d-Dirasat, Beyrut 1996, I, 336.
[67] Müslim, 2003.
[68] Mustafa el-Hin, Mustafa el-Buğa, Ali el-Şerbeci, **el- Fıkhu’l-Menheci (Büyük Şafii Fıkhı),** Terc., Ali Arslan, Huzur Yayınevi, İst. 1998, I, 62.

3- Murdar olan hayvan

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلاَّ مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَن تَسْتَقْسِمُواْ بِالأَزْلاَمِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ

" **Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, (henüz canı çıkmamış iken) kestikleriniz hariç; boğulmuş, darbe sonucu ölmüş ve yırtıcı hayvan tarafından parçalanmış hayvanlar ile dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar, bir de fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı.**"[69]

Leşin haram olması necis olmasından ötürüdür. Putların adına kesilen ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar da murdardır, necistir ve yenilmeleri haramdır.

Leşin necasetinden İnsan ölüsü, balık ve çekirge ölüsü istisna edilmiştir.

4- Akan kan necistir.
5- İnsan ve hayvan pisliği necistir.

1.2.3. Necasetin Kısımları

Necasetler, kendi aralarında muğalleze, mutavassıta ve muhaffefe necaset olmak üzere üç kısma ayrılır.

1.2.3.1 . Necaset-i Muğalleze

Köpek ve domuzun necasetidir. Bunların mağalleze necaset olmalarının delili onların, diğer necasetler gibi bir defa yıkanmakla temizlenmemeleridir.[70]

Hanefi mezhebine göre insan dışkı ve idrarı, vücudun herhangi bir yerinde akan kan, irin, kusmuk, meni, adet veya lohusalık kanı; şarap, leş, ğaliz necasettendir. Namaz kılanın vücudunda, elbisesinde bir dirhemden (2,08 gr.) fazla

[69] Maide, 5/3.
[70] Hin, a.g.e., s. 66.

bulunması halinde namaza manidir. Mayi(sıvı) olması halinde, avuç ayası kadar bir sahayı kaplarsa namaz sahih olmaz.[71]

1.2.3.2 . Necaset-i Mutavassıta

İnsan sidiği ile hayvan dışkısı ve kanıdır. Bunlara orta manasına gelen mutavassıta sıfatının verilmesi sudan başka bir şeyle temizlenmemelerindendir. Bu necasetin, bir yıkama ile maddesi, kokusu ve rengi giderilirse tekrar tekrar yıkamak vacip değildir.

1.2.3.3 . Necaset-i Muhaffefe

İki yaşını doldurmamış, sadece süt ile beslenen çocuğun sidiğidir. Bunun muhaffefe necaset olduğunun delili, üzerine su serpmenin yeterli olmasıdır. Ancak su, akmayacak ve bütün necaseti kapsayacak şekilde serpilmelidir.

Ümmü kays, yemek yiyemeyecek kadar küçük olan küçük oğlunu Hz. Peygamber'e getirdi. Çocuk, Hz. Peygamber'in elbisesine işedi. Hz. Peygamber biraz su getirilmesini istedi. Suyu, sidiğin bulaştığı yere dökmekle yetindi.[72]

Hanefilere göre ise; at ve kümes hayvanları dışındaki eti yenen ehli hayvanların dışkı ve idrarları ile kuşların pislikleri bu tür necasettendir. Bunların beden veya elbisenin ¼'ünden fazlasına bulaşması halinde namaz sahih olmaz. Bundan az ise namaz kılmak caiz olmakla birlikte mekruhtur.

İnsanın bedeninde, elbisesinde veya namaz kılacağı yerde, namaza mani olmayacak kadar az pislik bulunmasıyla namazın sahih olacağı düşüncesiyle, temizliği ihmal etmek yanlıştır. Bu pislikleri tamamen temizlemek mümkün iken, bunlarla namaz kılmak mekruhtur.[73]

[71] Paçacı, a.g.e., s. 521.
[72] Buhari, 2021.
[73] Paçacı, a.g.e., s. 521.

1.2.4. Necasetlerden Temizlenmenin Keyfiyeti

1- Su ile yıkamak suretiyle temizleme
2- Suda kaynatmak suretiyle temizleme
3- Silmek suretiyle temizleme
4- Ovalamak ve kazımakla temizleme
5- Kurutmak ve toprak serpmekle temizleme
6- Yapı değişikliği yoluyla temizleme
7- Boğazlama yolu ile temizleme (Domuz dışındaki hayvanlar, Şafiilerde domuz ve köpek dışındaki hayvanlar, İslami usullere uygun biçimde boğazlandığı zaman etleri ve derileri temiz olur.)
8- Yapı değişikliği yoluyla temizleme, mesela şarabın sirkeye, pis zeytinyağının sabuna, gübrenin yanıp toprağa dönüşmesi gibi. Ancak pis süt peynir yapılmakla temiz olmaz.
9- Tabaklama yolu ile temizleme[74]
10- İstinca ve istibra ile temizleme

1.2.5. Affedilen Necasetler

İslam, temizlik dinidir. Bu nedenle de nerede olursa olsun necasetin giderilmesini ister. Elbisede, mekânda, bedende olan necasetleri, namazın sahih olması için temizlemeyi şart koşmuştur. Aynı zamanda İslam dini kolaylığı gözettiği için sıkıntıyı kaldırır.

İslam'ın affettiği necasetler şunlardır:

1- Elbise veya bedene bulaşan sidik sıçramaları, necasetin hangi kısmından olursa olsun affedilmiştir.
2- Sağım esnasında sütün içine düşen ve sütü bozacak kadar olmayan pislikler necis değildir. Bunların sütün içinden çıkarılması yeterlidir.
3- Balığın suyu bozmayacak kadar pisliği, Mekke hareminin, Medine'nin, Şam'daki Emevi Camii'nin ve benzeri mekânlardaki kuş pislikleri affedilmiştir. Çünkü bu sakınılması mümkün olmayan bir husustur.

[74] Salim Öğüt, **,**"Taharet", **Diyanet İslam Ansiklopedisi** TDV Yay., Ank., 2010, XXXIX, 586.

4- Çok olmamak şartıyla kasabın elbisesine bulaşan necaset
5- Etin üzerinde kalan kan affedilmiştir.
6- Yollarda insanın üzerine sıçrayan çamur affedilmiştir.
7- Sinek, bal arısı ve karınca gibi akıcı kanı olan bir hayvan sıvı bir maddeye düşüp ölür ve o sıvıyı bozmazsa, bu o sıvıyı necis yapmaz. Ancak bunlar kasden sıvı maddelerin içine atılmamalıdır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: " Birinizin kabına sinek düşerse sineğin tamamını kaba batırıp atsın! Çünkü sineğin kanadının birinde zehir, diğerinde şifa vardır."[75]
8- Meyve, peynir ve sirke gibi şeylerin içinde oluşup dışarıya çıkmadan ölen küçük kurtçuklar da affedilmiştir.
9- Tuvaletten ve insanın arkasından çıkan koku necis değildir.
10- Farelerin evdeki ambara bıraktıkları dışkı affedilmiştir.
11- Tezekle yakılan tandırda pişirilen ekmek necis değildir.
12- İşkembedeki temizlenmesi zor olan kalıntılar affedilmiştir.[76]

1.3. SULARIN HÜKÜMLERİ

Su, hidrojen ve oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz ve tatsız madde demektir.[77] Su hem temiz hem de temizleyici olmakla temizliğin en önemli unsuru sayılır. Suyun temiz ve temizleyici olduğu Kur'ân-ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir:

وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّن السَّمَاء مَاء لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ

"Hani Allah sizi temizlemek için gökten üzerinize su indiriyordu."[78]

وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُوراً

" Ve gökten tertemiz bir su indirdik."[79]

[75] Buhari, 5445.
[76] Hin, a.g.e., s. 69.
[77] Türkçe Sözlük, "Su", Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2011, s. 2163.
[78] Enfal, 8/11.

Ebu Hanife, yukarıdaki ayette geçen tahur kelimesini temiz su anlamında, İmam Şafii ise temizleyici su anlamında yorumlamıştır.[80]

Sular, mutlak ve mukayyet sular olmak üzere iki kısma ayrılır.

1.3.1 Mutlak Sular

Kelime anlamıyla, herhangi bir şeyle kayıtlanmamış sular demektir. Dini bir kavram olarak ise, yaratıldığı tabii halini koruyan, mahiyetini değiştirecek başka maddeler karışmamış suya mutlak su denir. Kaynak, pınar, kuyu, yağmur, kar suları ve akarsular, normal halinde mutlak sulardandır. Mutlak suyun üç özelliği vardır; bunlar rengi, kokusu ve tadıdır. Ayrıca mutlak sular yaratılışları gereği akıcı ve incedirler. Bu özellikleri değişmemiş, içerisinde necaset karışmamış olan ve hükmi necaset giderilmeyen sular temiz ve temizleyicidirler.[81]

Mutlak sular temiz ve temizleyicilik bakımından beş kısma ayrılır:

1.3.1.1 . Temiz ve Temizleyici Olan Sular

Üç vasfı yani rengi, tadı ve kokusu bozulmamış ve kendisinde mekruh olmayı gerektiren bir şey bulunmamış olan herhangi mutlak bir su bu kısma dâhildir. Bu su hem içilir hem de yemeklerde kullanılır, hem de kendisiyle her türlü temizlik yapılabilir.

1.3.1.2 . Temiz ve Temizleyici Olup Kullanılması Mekruh Olan Sular

Ev kedisi gibi ehli bir hayvanın veya çaylak, doğan gibi yırtıcı bir kuşun veya evlerden eksik olmayan fareler gibi haşerelerin kendisinden içmiş olduğu mutlak bir su gibi. Başka bir su varken bu tür suları içmek, yemek ve temizlikte kullanmak tenzihen mekruhtur.

---

[79] Furkan, 25/48.

[80] Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habibi'l-Basri el-Maverdi, **en-Nuketu ve'l-Uyun, Tefsiru'l-Maverdi,** thk. Abdulmaksud b. Abdurrahman, Muessesetu'l-Kutubu's-Sakafiyye, Beyrut 1992, IV, s. 148.

[81] Paçacı, a.g.e., s. 403.

1.3.1.3 . Temiz Olduğu Halde Temizleyici Olmayan Sular

Temiz olduğu halde temizleyici olmayan, abdest, gusül ve diğer temizliklerde kullanılmış olan sulardır. Mesela, abdestsiz olan bir Müslümanın bütün abdest azalarında veya bir uzvunda ve cünüp bulunan bir Müslümanın bütün bedeninde kullandığı su, bu kısımdandır.

Bu sebeple bu müstamel sular, her ne kadar temiz olup, maddi necasetleri giderebilirse de hükmi necasetleri gideremez. Yani ma-i müstamel sularla ne abdest alınabilir, ne de gusül edilebilir.

İmam Malik ile İmam Şafii'nin bir görüşüne göre bu müstamel sular, hem temiz hem de temizleyicidir, fakat tekrar kullanılmaları mekruhtur.[82]

1.3.1.4 . Necis Olan Sular

Temiz ve temizleyici olmayan sulardır. İçine pislik düştüğü kesinlikle veya kuvvetli bir zan ile bilinen az miktardaki sular ile içine düşen pislikten dolayı rengi, tadı veya kokusu bozulan büyük su birikintileri ve akarsular böyledir. Köpeğin, eti yenmeyen vahşi hayvanların artığı sular da temiz değildir.

Suyun durgun veya akar olması, durgun ise miktarı, o suyun temiz ve temizleyici olma özelliğini belirlemede etkin rol oynar. Akarsular ile büyük havuz niteliğindeki durgun sular üç temel vasfından biri değişmedikçe yani rengi, tadı ve kokusu bozulmadıkça içine düşen bir pislikten dolayı temiz ve temizleyicilik özelliğini yitirmez. Buna karşılık küçük havuz niteliğindeki durgun sular, içine bir pislik düşmeyle üç temel vasfında değişme olup olmadığına bakılmaksızın temiz ve temizleyici olmaktan çıkar.

Büyük ve küçük havuz ayrımında fıkıh mezhepleri arasında görüş farklılıkları vardır:

[82] Ömer Nasuhi Bilmen, **Büyük İslam İlmihali,** Sadeleştiren: Mehmet Talu, Yasin Yay., İst. 2002, s. 68.

Hanefilere göre; durgun suyun derinlik ve hacminden çok yüzey genişliği önemlidir. Su avuçlandığında elin dibe değmeyecek derinlikte olması kaydıyla suyun yüzeyi 50 metrekare olması halinde büyük havuz hükmünü alır.

Şafii ve Hanbelilere göre; suyun hacminin iki kulle, yaklaşık 206 litre ve daha fazla olması halinde o su büyük havuz hükmünü alır.

Malikilere göre ise normal abdest ve gusül suyu kabının alacağı su az su hükmündedir. Bundan daha fazla olan su da çok su hükmünde sayılır.

Özet olarak ifade etmek gerekirse; büyük havuz ve çok su olarak sayılan durgun suların içine necis bir madde düştüğünde suyun üç vasfı denilen rengi, tadı ve kokusu değişmedikçe o su necis sayılmaz. Ancak küçük havuz ve az su olarak nitelendirilen durgun suların içine necis bir madde girdiğinde, o suyun üç vasfının değişip değişmediğine bakılmaksızın o sular da necis su sayılır.

1.3.1.5 . Şüpheli Sular

Eşek ve eşekten doğan katırın artığı sulardır. Bu suların hükmi temizlikte kullanılıp kullanılmayacağı ise şüphelidir. Temiz su bulunmadığında bunlarla abdest ve gusül alınır ve ayrıca teyemmüm yapılır.[83]

1.3.2. Mukayyet Sular

Kelime anlamıyla kayıtlı sular demektir. Herhangi bir maddenin karışmasıyla, yaratılmış olduğu tabii halinden çıkan ve özel bir isim alan sulardır. Kavun, karpuz, üzüm, gül suyu gibi sularla, aslında mutlak su olduğu halde, içine başka şeylerin karışmasıyla ile incelik ve akıcılığını kaybeden, et suyu, yemek suyu gibi sulardır.

Bu sular kendileri temiz olmakla birlikte, abdest alınmada, gusledilmekte kullanılmazlar.[84]

[83] Ali Bardakoğlu, **İlmihal I**, DİB. Yay., Ankara 2006, s. 188.
[84] Paçacı, a.g.e., s. 402.

İKİNCİ BÖLÜM

MADDİ YÖNÜYLE TAHÂRET

2.1. GENEL VÜCUT TEMİZLİĞİ

İbadet yönüyle tahâret bölümünde hades ve necaset durumunda yapılması gereken abdest ve gusül temizliği üzerinde durduk. İslam'da temizlik ve temizlenme sadece necasetten sakınma ve hükmi kirlilik durumlarına bağlı olarak yapılmaz. İnsanoğlunun, yeme, içme, uyuma ve tuvalete gitme gibi doğal ihtiyaçlarının yanında bir de genel olarak vücudu, yağlanma ve kirlenme durumlarına maruz kaldığından temizlik de devamlığı gerektirir. Zaten tahâretin kök fiili, üçlü sülasi fiil olan **"t-h-r"**' olarak gelir ve Arapça'da **"r"** harfi de bir işin tekrar ve devamlılığı anlamına gelir.[85] Tecvid ilmine göre "r" harfinin lazimi sıfatlarından biri de tekrir sıfatıdır ve bu sıfat, sözlükte tekrar etme manasındadır.[86] İnsanın devamlı temiz kalabilmesi de bu temizlik ameliyesini iradi olarak sürekli yapmasına bağlıdır.

Genel vücut temizliği denince, yukarıdan aşağıya tüm bedenin insan ısısına denk derecedeki bir suyla yıkanması işlemi akla gelir. Temizlikle en önemli temizleyici madde sudur. Ancak suyun yanında bedenin temizliğine uygun kokulu veya kokusuz sabun ve şampuan gibi yardımcı temizleyici maddelerin temizlikte kullanılması daha iyi ve güzel olur.

---

[85] Samir İslambuli, **" Mefhumu't-Tahareti fi'l-Kur'an",** 2012, www.islamqA.com.

[86] Safvet Mahmut Salim, **Fethu Rabbi'l-Beriyye Şerhu'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye, Müessesetu'l-Kutubi's-Sakafiyye,** Cidde 2011. s.74.

Her gün değilse de, iki günde bir, en geç haftada bir defa yıkanmak gerekir. Hz. Peygamber (sav), temizlikle ilgili hadisinde, **"Her yedi günde bir yıkanmak, Yüce Allah'ın her Müslüman üzerindeki hakkıdır."**[87] buyurarak, belli zaman aralıklarında mutlaka banyo yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca O (sav.), bir cuma günü bazı sahabeler hurmalıklarında çalıştıktan sonra toz toprak içinde ve terlemiş bir şekilde mescide geldiklerinde onlara, **"Keşke yıkansaydınız!"** buyurmuştu.[88]

2.1.1. Beden ve Elbise Temizliği

İyi ve güzel olanı ifade eden "temizlik" kelimesi, beden ile ilgili olarak kullanıldığında, çeşitli kirlerden uzaklaşmayı ve paklığı ifade eder.

Ferdi temizlik de denilen beden temizliği; saç, sakal, tırnak, koltuk altı, avret, yüz, diş ve ayak bakımı gibi temizlikleri içerir. Hz. Peygamber (sav.), şöyle buyurmuştur: **"Beş şey fıtrattandır: sünnet olmak, etek tıraşı olmak, koltuk altlarındaki kılları temizlemek, tırnakları kesmek ve bıyığı kısaltmak."**[89]

İnsanlar temizliğe riayet etseler de, etmeseler de karşılarındaki kişilerden temiz tutum ve davranışlar beklerler. Temiz olma ve temiz görünme; toplum içinde emniyet, saygınlık ve itibar vesilesidir. Maddi temizliğe riayet etmeden toplum içine çıkan kişilere Hz. Peygamber'in (sav.) ikazı güzel bir örnektir. Hz. Peygamber (sav), **"Sizden biri bana gökten haber soruyor, hâlbuki tırnakları uzamış, pislik ve yemek kırıntıları dolmuştur."** ve **"...Benim yanıma dişleriniz sararmış ve ağzınız kokar vaziyette gelmeyiniz."** beyanlarıyla beden temizliğinin sosyal yönüne dikkat çekmiştir.[90]

Beden temizliğinden sonra bedenin üstünü örten elbiselerin de sade ve temiz olması gerekir. Elbise temizliği Müslümanlarda namaz kılmanın olmazsa olmaz şartlarından birisidir. Dışkı ve idrar bulaşmış bir elbise ile namaz kılınmaz. Yani Müslümanlar günde beş kez elbiselerini kontrol etmek mecburiyetindedirler. Temiz giyinme konusunda Hz. Peygamber'in (sav.), şu sözü, O'nun temizliğe verdiği

[87] Buhari, Cum'a, 12.
[88] Diyanet İşleri Başkanlığı, **Hadislerle İslam,** "Gusül", DİB. Yay., Ankara 2013, II, 134.
[89] Buhari, 5550.
[90] Remzi Kuşçular, **Her Yönüyle Temizlik**, Rehber Yay., İst. 2009, s. 72.

ehemmiyeti açıkça göstermektedir.: **"Beyaz elbise giyiniz. Zira beyaz elbise daha güzel ve temizlik açısından daha elverişlidir. Ölülerinizi de bununla kefenleyiniz."**[91] Beyaz ve açık renkliler, üzerlerindeki kiri gösterdiğinden onların temizliğine ayrı bir özen göstermek gerekir. Avrupa'da 19. yüzyılda temiz giyimin değeri yeni yeni anlaşılırken, Müslümanlığı gerçek manada yaşayan insanlar, 7.yüzyıldan beri elbise temizliğine dikkat ediyorlardı. [92]

2.1.2. El-Yüz Temizliği

Dış ortamla teması ve çok kullanılması sebebiyle el temizliği çok önemlidir. Yemekten önce ve sonra, uyandıktan sonra, gıda işleriyle uğraşırken, yemek hazırlarken, hayvanlara dokunduktan sonra, bebek ve hasta bakımından önce ve sonra eller yıkanmalıdır.

Hz. Peygamber (sav.), özellikle uyandıktan sonra ellerin yıkanması hususunda şöyle buyurmuştur: **"Sizden biri uyandıktan sonra ellerini yıkamadan su kaplarına ellerini koymasın. Çünkü kişi uyurken ellerinin nerede gecelediğini bilemez."**[93]

Osmanlı mutfak kültüründe de sofrada uyulması gereken kuralların bir bölümü temizlik kavramı ile ilişkilidir. Çünkü geleneksel sofra düzeninde, herkesin ortada bulunan aynı tabaktan yeme usulü, beraberinde bir temizlik kavramı ve adeti geliştirmiştir. Sofraya oturulmadan önce ve yemekten sonra, ellerin yıkanması ve kurulanması sofra adabında uyulması gereken en temel kuraldır. Bu kuralların birçoğu özünü İslami esaslardan almıştır. Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak için leğen ve ibrik, kurulanmak için peşkir, peçete yerine kullanmak için makramalar, yemek ve sofralarda kullanılan gereçlerdir.[94]

Yüzün yıkanması baş ağrılarının azalmasına, zindeliğe, sağlıklı ve güzel görünüme, baş bölgesinde kan dolaşımının düzenlenmesine katkıda bulunur. Dışa açık bir uzuv olması sebebiyle de yüzün kirlerden arındırılması tıbbi pek çok fayda

[91] Taberani, **el-Mu'cemuL-Kebir,** 18/225, Mektebetu'l-Ulum ve'l-Hikem, Musul 1983.
[92] Arslan Mayda, "Tıbbı Nebevi'de Temizlik", **Sızıntı Dergisi,** Mart 2011, Yıl 33, Sayı 386.
[93] Malik b. Enes, Taharet, 9, **el-Muvatta,** Şerh, Muhammed Fuad Abdulbaki, Kahire 1992.
[94] Emine Gürsoy-Naskali, Salih Mehmet Arçın, **Temizlik Kitabı,** Kitabevi Yay., İstanbul 2009, s. 61.

sağlar. Yüzle birlikte boynun yıkanması, beyni besleyen damarların uyarılması sebebiyle son derece faydalıdır.[95]

2.1.3. Tırnak Temizliği

El ve ayak temizliğinin tamamlayıcısı tırnak temizliğidir. Tırnaklar düzenli aralıklarla kısa ve yuvarlak şekilde kesilmelidir. Ancak tırnak batmasını önlemek için ayak tırnaklarının düz kesilmesi tavsiye edilir.

Tırnakların muhtemel birer mikrop yuvası olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Hz. Peygamber'in bu hadisi bu hususa dikkat çekmektedir: **"Ey Ali, uzayan tırnaklarını kes! Zira zararlı şeyler tırnaklar içinde barınır."** [96] Bu hadiste kastedilen zararların en azından bir kısmının mikrop olduğu bugün bilinmektedir. Pis tırnaklı bir elin; ağız, burun, göz ve temas edebileceği vücut kısımları düşünülürse, nasıl bir tehlike taşıdığı kolayca anlaşılabilir. Tırnak kesme aralığı genellikle bir hafta olarak tavsiye edilir.

Ayrıca Hz. Peygamberin fıtratla ilgi başka bir hadislerinde on şeyin fıtrattan olduğunu belirtmiş ve bu hususları şöyle saymıştır: **"On şey fıtrattandır:**

1- Bıyığın kesilmesi
2- Sakalın uzatılması
3- Misvak Kullanmak
4- İstinşak (burna su çekmek)
5- Mazmaza (ağza su çekmek)
6- Tırnakları kesmek
7- Parmak mafsallarını yıkamak
8- Koltuk altını yolmak
9- Etek tıraşı olmak
10- İstinca yapmak."[97]

İnsanın yaratılış gereği yapması gereken temizliklerden birinin de tırnakları kesmek olduğu bu hadisle bildirilmiştir.

[95] Kuşçular, a.g.e., s. 73.
[96] Ebu Davud, Taharet, 29.
[97] Ebu Davud, Taharet, 29.

2.1.4. Ağız ve Diş Temizliği ve Misvak Kullanımı

Ağız ve diş sağlığının devam ettirilmesinde, hastalıklardan korunmada, en kolay ve ucuz metot diş fırçalamadır. Dişler yemeklerden hemen sonra değil, mesela yemeklerden bir buçuk saat sonra fırçalanmalı ve çok az diş macunu kullanılmalıdır. Kullanılan fırçanın kılları bozulacağından üç ayda bir değiştirilmelidir. Fırçalama genellikle diş etinden dişe doğru olmalıdır.[98]

Hz. Peygamber'in (sav.), ağız ve diş sağlığı konusundaki hassasiyeti dikkat çekicidir. Hz. Peygamber, farz ve nafile namazlar dikkate alındığında, günde beş-on defa misvak kullanmayı tavsiye etmektedir. Kendisi farz namazlardan başka, kuşluk namazı kılar ve her namazdan evvel, namaza durmadan ve abdest alırken, mutlaka misvak kullanırdı. Hz. Peygamber, **"Eğer ümmetine zorluk vereceğinden çekinmeseydim, her namazın başında onlara misvak kullanmalarını emrederdim."**[99] ve **"Misvak kullanın, çünkü misvak ağzı temizler."**[100] buyurmuştur.

Misvak, Allah Resulü'nün kullanıp önemle tavsiye ettiği, hoş kokulu ve erak adı verilen meyvesiz bir ağacın dallarından kesilip kullanılan bir çeşit diş fırçasıdır.

İster yemek artıklarını isterse diş etlerindeki bakterileri gidermek maksadıyla olsun, dişleri fırçalamak ya da misvaklamak gerekir.

İnsanın vücudundaki en küçük şeyler bile değersiz değil; onların her biri ayrı bir değere sahiptir ve hepsi ayrı bir nimettir. Ancak bu nimetlerin başta verilmesi zorunlu; onların tamamlanıp devam etmesi ise kulun iradesine bağlıdır. Şayet insanın ağzındaki dişler sağlam değilse, bu nimet devam etmiyor ve tamam değil demektir ki, bu da kulun bu hususta gayretinin olmamasıdır. Peki nedir bu gayret?

Bu gayret, günde en az bir kaç defa dişlerin çok ciddi şekilde fırçalanıp temizlenmesidir. Mütevatir bir hadiste Allah Resulü şöyle buyurmuştur: **"Dişlerinizi misvaklayın. Çünkü misvak ağız için temizlik sebebidir, Allah'ın rızasına**

[98] Kuşçular, a.g.e., s.
[99] Ebu Davud, Taharet, 47.
[100] Buhari, Savm, 27.

vesiledir. Cibril her gelişinde bana misvakı tavsiye etti; öyle ki bana ve ümmetime farz kılacağından korktum. Ümmetine zorluk veririm diye endişe etmeseydim bunu onlara farz kılardım. Ben öyle misvak kullanırım ki, öndeki dişlerimin diplerinden kazınacağı endişesine kapılırım."[101] Hadis kırk küsur kişilik bir grup tarafından rivayet edilmiştir. Koruyucu hekimlik adına bugün de konu üzerinde hassasiyetle durulmakta, ihtimal gelecekte de çok durulacaktır. Fakat bizler bu meselenin önemini anlatan, Allah Resulünün sözü seviyesinde başka bir söz bilmiyoruz. Diğer bir hadis-i şeriflerinde ise O (sav.): **"Muhakkak ki ağızlarınız Kur'ân'ın yollarıdır, onları misvakla temizleyin"**[102] ve **"Allah (c.c.), güzeldir, güzel olanı sever"**[103] buyurur. Evet O, çirkin şeyleri sevmez. Mümin, ağzını temiz tutacaktır ki, Allah da ondan hoşnut olsun.[104]

Diş temizliği parmaklar yardımıyla suyla ovularak, diş ipiyle ve diş fırçasıyla da yapılır. Bununla beraber misvak da kullanılsa koruyucu hekimlik açısından daha sıhhatli olur. Günümüzde misvakla alakalı yapılan araştırmalarda ve yazılan kitaplarda misvağın özünün salgıladığı, çıkardığı suyun bir kısım mikroplara karşı koruyucu hüviyette olduğu, diş minesini muhafaza edip bozmadığı, diş etleri için besleyici bir hüviyet taşıdığı, ağza güzel bir koku verdiği ve mide için bir takım faydalarının olduğu ifade edilmektedir.

2.1.5. Göz ve Burun Temizliği

Gözlerin yıkanması göz damarlarına kuvvet verir, göz iltihaplarına sebebiyet veren mikropları kırar, göz pınarlarında biriken kirleri temizler, göze kadar bulaşmış mikropları uzaklaştırır, görme keskinliğini artırır. Özellikle yorgun gözlerin soğuk suyla yıkanması dinlendiricidir.

Burun içini temizleme, havanın akciğerlere daha temiz gönderilmesine katkı yapar. Ayrıca nefes almayı kolaylaştırır. Sinüslerin açılarak rahat boşalmasını sağlar. Hava ısıtıcı sistemin uyarılarak daha düzenli ve etkili çalışmasına yardım eder. Lakit İbn Sabira (r.a) Allah Resulü'ne: **"Ey Allah'ın Resulü, bana abdesti anlat"**

[101] Ebu-Davud, Taharet, 53.
[102] İbn-i Mace, Taharet, 7.
[103] Müslim, İman, 147.
[104] Kuşçular, a.g.e., s. 77.

deyince, Hz. Peygamber (sav), **"Abdesti tam ve güzel al, parmakların arasını hilalle, oruçlu değilsen burnuna suyu iyice çek"**[105] diye buyurmuştur ki, bu da burun temizliğine dikkat çeken önemli bir tavsiyedir.[106]

2.1.6 Avret Temizliği

Vücudun belli yerlerindeki kılların kesilip temizlenmesine de dikkat edilmelidir. Ter ve salgının yoğun olduğu bu bölgeler, mikropların üremesi için çok uygun yerlerdir. Hz. Peygamber (sav.) : **"Sizden biriniz uyandığı zaman, elini yıkasın, çünkü ellerin nerde gecelediği bilinmez."**[107] beyanı bu konu ile doğrudan ilgilidir. İnsan uykuda iken hiç farkına varmadan elini mahrem bölgelerde dolaştırır, mikroplara bulaştırır, sonra da yıkamadan ağzına burnuna götürürse, neler olabileceği ancak bugün anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber (sav.), yaratılış gereği yapılması gereken temizlikleri anlatırken bunlar arasında, koltuk altı kıllarını kesmeyi, etek tıraşı olmayı ve su ile tahâretlenmeyi de saymıştır.

İhtiyaç giderildikten sonra yapılan temizlik, batı toplumlarında özel kâğıtlarla yapılmakta, su kullanılmamaktadır. Aynı kültürde, genel olarak temizlenmesi gereken kasık bölgesi kıllarının kesilmediği de dikkate alındığında, kağıtla yapılan temizliğin ne kadar sağlıklı olacağını anlamak için hijyen bilgisi gerekmez.

Kapaklı alafranga tuvaletler ülkemize batıdan geldiğinde bunların orijinalinde sifon dışında su bağlantısı yoktu. Ülkemizde de alafranga tuvaletler ilk kullanıldığı yıllarda böyleydi. Daha sonra ülkemizde bunlara su bağlantısı eklenerek kullanılmaya başlandı. Yine ülkemizde tuvalet kâğıdı, çoğunlukla suyla temizlendikten sonra, kurulanmak maksadıyla kullanılmaktadır. Avret mahalli hastalıklarının Batı toplumlarında bizimkinden daha fazla görülmesi bu temizlik anlayışının bir hikmetidir.[108]

---

[105] Ebu Davud, Taharet, 55.
[106] Kuşçular, a.g.e., s. 78.
[107] Müslim, Taharet, 87.
[108] Kuşçular, a.g.e., s. 86.

Tahâretlenme, mümkün oldukça sol elle ve bol suyla yapılmalı, gerektiğinde sabun da kullanılmalıdır.

Tahâretlenmenin suyla yapılması, bez, taş ve kâğıtla yapılmasından daha sağlıklıdır. Nitekim Küba halkı suyla tahâretlendikleri için haklarında Tevbe suresinin 108. ayeti nazil olmuştur.

فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُواْ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

"Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah tertemiz olanları sever."[109]

Ayeti nazil olduğunda, Hz. Peygamber (sav), "**Ey Ensar cemaati! Allah sizi temizlik hususunda övmektedir, bu övgüye sebep olan temizliğiniz nasıldır?" diye sormuş, onlar da, "Biz namaz için abdest alırız, cünüplükten ötürü yıkanırız ve su ile tahâretleniriz." demişlerdi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav): "Övgü işte bunun için! O halde buna devam edin!.**" buyurmuştu. [110]

2.2. YİYECEK VE İÇECEK TEMİZLİĞİ

2.2.1 Yiyecek ve İçecek Temizliği İle İlgili Genel Bilgiler

Pek çok mikrop ve parazit, insana içtiği su ve yediği yiyeceklerle bulaşır. Bunun için annelerin ve özellikle gıda sektöründe çalışanların, yiyecekleri koruma hususunda özel bir itina göstermeleri gerekir. Besin zehirlenmesine sebep olan bakterilerin başlıca kaynağı insandır. İnsanların boğaz, burun, el, deri, bağırsak ve dışkısı bakteri yüklüdür.

Tüketilen önemli bir besin kaynağı hayvani ürünlerdir. Bu tür besinler, bazen bakteri yatağı olabilmektedir. Kedi, köpek vb. evcil hayvanlar da bakteri yaymada oldukça etkili olabilirler. Evcil hayvanlar, dolaştıkları yerlerden bakterileri eve taşır. Sinek, böcek, haşere ve fareler de mikropları taşır ve bulaştırır. Mutfak ortamındaki

[109] Tevbe, 9/108.
[110] İbn Mace , Taharet, 28.

çöpler, mikropların oluştuğu bir yerdir. Zamanında kaldırılmayan çöpler, böcek, sinek ve fareler aracılığı ile besinlere bakteri bulaştırabilir.[111]

Besinlere bakteri bulaşmasını önlemek için şunlara dikkat etmek gerekir:

- El yıkama.
- Burun temizliği.
- Tırnakların kesilmesi
- Tuvaletten sonra ellerin iyice yıkanması.
- Yemek ve su kaplarının kapatmak.

Ayrıca İnsanın, tükürük, hapşırık ve aksırıktan besinleri koruması gerekir.

El yıkama, burun temizliği, tırnakların kesilmesi ve tuvaletten sonra ellerin suyla yıkanması ile ilgili Hz. Peygamber (sav.)'in emir ve tavsiyeleri beden temizliğinde koruyucu temizlik adına çok önem taşır. Burada gıdaların bakterilerden korunmasıyla ilgili diğer hadislerini de hatırlamakta fayda vardır: **"Kapların üzerini örtünüz. Tulumbaların ağzını da bağlayınız. Çünkü senede bir gece vardır ki, o gecede veba iner. Kapağı olmayan her bir kabın yahut üzerinde bağı bulunmayan hiçbir tulumun yanından geçmez ki, içine bu vebadan bir şey inmesin."[112]**

Pek çok salgın hastalık insana içtiği sudan veya yediği yemekten bulaşmaktadır. Bu sebeple suların ve yemeklerin değişik mikrop ve bakterilerden arınması açısından çok dikkatli olunmalı ve gerekli hijyen hususunda titizlik gösterilmelidir.

2.2.2 Hayvan Etinin Temiz Olması İçin Boğazlarken Neler Yapılmalı

Eti yenen kara hayvanlarının yenebilmeleri için usulüne uygun boğazlamanın şartları şunlardır:

1- Kesim sırasında Allah'tan başkasının ismini anmamak ve O'ndan başkası için (kurban olarak) kesmemek. Ayette bu durum şöyle ifade edilmektedir:

[111] Kuşçular, a.g.e., s. 95.
[112] Müslim, **"Eşribe"** 96-99.

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللهِ
فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

"Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da, istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."[113]

2- Kesim, kanı akıtacak ve kesilmesi gereken yerleri kesecek şekilde keskin bir bıçakla yapılmalıdır.
3- Eksiksiz bir boğazlamada nefes borusu, bunun iki yanındaki iki atar damar ve yemek borusunun kesilmesi gerekmektedir.
4- Keserken Allah'ın adını anmak.
5- Hayvanı kesenin Müslüman veya Ehli kitaptan biri olması.[114]

2.2.3 Domuz Etinin Haramlığının Sebebi

Domuz etinin haram edilmesinin sebebi yukarıda geçen domuz etinin haramlığı ile ilgili açık ayettir. Namaz kılma, oruç tutma, nasıl bir ibadet ise içki içmeme, zinaya yaklaşmama ve domuz eti yememe de aynı ölçüler içinde bir ibadettir. Bediüzzaman hazretlerinin yaklaşımına göre **"emirler" müsbet ibadet, "yasaklar" da menfi ibadettir**. İşte ibadetin hem müspeti hem de menfisinde esas olan **"Allah'ın emri, neticesi Allah'ın rızası, semeresi de uhrevidir."**[115] Yani Allah'ın emirlerini yerine getirirken bunun neticesini ahirette beklemek esastır. Bu sebeple kul olarak bizler, ne emredilmiş veya ne yasak edilmişse, sırf emredildiği için yapmalı ve yasaklandığı için de o işi yapmaktan kaçınmalıyız.

Allah-u Teala, nasıl mutlak manada amir ise , aynı zamanda mutlak manada Hakim'dir. yani her emir ve yasağında binbir hikmet ve maslahat vardır. Zira Allah, abes fiil işlemekten uzaktır. Buna göre domuz etinin yasak edilmesinin hikmetleri

[113] Bakara, 2/173.
[114] Kuşçular, a.g.e., s. 105.
[115] Bediüzzaman Said Nursi, **Risale-i Nur Külliyatı, Lem'alar (2. ve 25. Lem'a),** Envar Yayınları.

çoktur. Genelde tıp ilmini ilgilendiren bu husus üzerinde, bir-iki ansiklopedik malumatı vermek yerinde olacaktır.

Domuzun bünyesinde bulunan **"tirişin"**, **"kist"** ve **"larva"** adı altında iki ayrı şekil alır. Kist, tirişinin olgunlaşmamış, larva ise olgunlaşmış halidir. Adeta bir kapsül içindeki ilaç gibi kendini kamufle edebilen bu mikrop, kaslar arasına yerleşir ve hayatını sürdürür. Domuz etinin yenmesi suretiyle insan vücuduna intikal eden tirişin, pek çok hastalığın sebebi durumundadır. Hekimlerin ifadesine göre kist halinde insan midesine inen bu mikrop, midede asit ile çözülür, ardından bağırsaklara iner ve üç-beş saat içinde döllenme yoluyla sayıları 2250-2500 adede ulaşır. Bu trişin mikrobunun çeşitli yollarla başkalarına da bulaşabilme özelliği vardır. Bugüne kadar yapılan araştırma ve inceleme sonucu bu mikrop öldürülememiş ve zararsız hale getirilememiştir. Yine istatistiklere göre domuz eti yiyen insanlarda bunun meydana getirdiği hastalıklar had safhadadır.[116]

Ayrıca domuz eti yenmesi sebebiyle, insanda ikinci bir fıtrat meydana gelebilir. Yani karakter değişebilir, kalp alemi ölebilir. Domuzun en belli başlı özelliklerinden olan kıskançlık duygusunun olmaması, belli ölçülerde insana da geçebilir. Belki bu trişinden daha zararlıdır. Bu noktada son söz söylenmemiştir. Aslında ilahi kelam dışında hiçbir meselede son sözün olduğu söylenemez. Dolayısıyla domuz etinin yasaklanmasında hikmet olarak anlatılanlar, günümüz ilmiyle ulaşılarak ortaya konulanlardır. Kim bilir gelecekte onun daha ne türlü arızaları dile getirilecektir.[117]

2.3 ÇEVRE TEMİZLİĞİ

Temizlik sadece vücut, elbise ve evlerin iç temizliğinden ibaret değildir. Dinimizde temizliğin alanı çok daha geniştir. Bu sebeple çevre temizliği üzerinde ayrıca durmak gerekir. Çevre temizliği yalnız kendimizi değil, başkalarını da ilgilendiren bir konudur. Çevreyi kirletmek başkalarını rahatsız etmek, diğer insanlara zarar vermek demektir. Hâlbuki Müslüman başkalarına zarar vermeyen, hiç bir canlıyı incitmeyen insandır.

[116] Kuşçular, a.g.e., s. 98.
[117] Kuşçular, a.g.e., s. 98-100.

Hz. Peygamber (sav.), **"Avlularınızı temizleyiniz."** buyurarak evlerin çevresinin de temizlenmesi gerektiğini bildirmiştir.[118]

Temiz olan çevreyi pisletmek çok kötü bir iş ve Müslümana yakışmayan çirkin bir davranıştır. Bir gün Hz. Peygamber (sav.), **"Lanete uğramışlardan sakının "** buyurur. Bunun üzerine sahabeleri, **"Bunlar kimdir, Ya Resulallah?"** diye sorunca, Hz. Peygamber (sav.), **"Halkın gelip geçtiği yolu ve gölgelendikleri yerleri kirletenlerdir."[119]** buyurur.

İnsanların gelip geçtikleri yolları, oturup kalktıkları ve dinlendikleri yerleri kirleterek başkalarının rahatsız edilmesi İslam ahlakı ile bağdaşmaz.

Allah Resulü (sav.); mescidin duvarında gördüğü tükürüğü bir taş parçası ile bizzat kazıyıp ortadan kaldırmıştır. Bu, onun çevre temizliğine ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Allah Resulü (sav.), yerlere tükürmeye bile izin vermezken, bir Müslüman nasıl olur da başkalarının zarar görmesine sebep olacak davranışlarda bulunabilir?

Temizlik; tek yönlü tedbirlerle elde edilen bir iyilik hali değildir. Çevre temizliğini şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1- Ev temizliği
2- Sokak, Mahalle ve şehrin temizliği
3- Yolların Temizliği
4- Yeterli miktarda temiz su sağlanması
5- Hava temizliği

2.3.1 Ev Temizliği

Hz. Peygamber (sav.), evlerde namaz kılınacak yerler edinilmesini ve buraların temiz tutulmasını emretmiştir. Nitekim Urve b. Zubeyr ve Hz. Aişe (r.a) şu haberi naklederler: "Sahabilerden bir zat bana şöyle demişti: **"Peygamberimiz**

[118] İbrahim Canan, **İslam'da Çevre Temizliği,** İstanbul 1986, s.68-69.
[119] Ebu Davud, Taharet, 15.

bizlere evlerimizin içinde namazgâh edinerek yapımlarına itina gösterip temiz tutmamızı emrederdi."[120]

Hz. Peygamber'in evlerin temizliğini teşvik eden bu hadisinin yanı sıra ev temizliğinin sağlık açısından pek çok faydaları bulunmaktadır. Geniş ve temiz evler salgın hastalıkların bulaşmasını azaltır. Evlerde mutfakların temiz tutulması, çöplerin biriktirilmemesi önemlidir. Çünkü çöpler bakterilerin üremesi için ideal bir ortam oluşturur. Ayrıca böcekleri de davet eder.

Meskenlerin gerek alan, gerekse oda sayısı itibariyle yeterli olması gerekir. Hz. Peygamber'in ev planını örnek alan Müslüman mimarlar, evin avlusunu binanın tamamlayıcısı olarak görmüş, avluyu evin dışa açılmış unsuru olarak kabul etmişlerdir.

Konuyla ilgili bir hadiste şöyle buyrulur: "**Geniş ev, dürüst komşu ve rahat bir binek Müslüman kişinin saadetindendir**."[121]

Ayrıca evlerin en iyisinin geniş olanı olduğunu bildiren hadisler ve kirli bezleri evlerden çıkartmak gerektiğini anlatan, süprüntüleri ve çöpleri evlerde biriktirmemek gerektiğini öğütleyen hadisler de bulunmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de Kâbe'nin temizliğine dikkat çekilmesi çok önemlidir. Kâbe özellikle Hac döneminde çok kalabalık olmaktadır. Salgın hastalıklar, kalabalık ortamlarda çok kolay yayılır. Kur'ân'ın mesajı evrensel olduğundan yaşadığı her mekânın temiz tutulmasını emreder. O halde insanların ortak kullandıkları mekânların temiz olmasına Kur'ân'ın bir emri olarak dikkat etmemiz gerekir. Bu aynı zamanda hijyenin de bir gereğidir. Tarihten bugüne mescitlerimizin oldukça temiz tutulduğu malumdur.[122]

Ev temizliğinde ısrar eden Hz. Peygamber (sav.), pis olduğu beyan edilen köpeğin, bekletilmiş idrarın bulunduğu eve rahmet meleklerinin giremeyeceği

[120] M. Yusuf Kandehlevi, **Hayatu's- Sahabe,** Düşün Yay., İstanbul 2014, 2/77.
[121] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/407-408.
[122] Arslan Mayda, "Tıbbı Nebevi'de Temizlik", **Sızıntı Dergisi,** Mart 2011, Yıl 33, Sayı 386.

belirtilerek bu çeşit, mekân ve havayı kirletici şeylerden evin korunmasını emretmiş olmaktadır.[123]

2.3.2 Sokak, Mahalle ve Şehrin Temizliği

Mahalle, sokak, mescit, piknik yerleri ile şehir temizliğine de önem vermek gerekir. Hz. Peygamber (sav), çevre temizliğine önem vermiş, devamlı şekilde mescidi temizleyen bir kadını ölümünden sonra cennette gördüğünü bildirmiştir.

Mescid-i Nebevi'nin temizliğinde hassasiyet gösteren Ümmü Mihcen'e gösterilen hususi alaka bu vesile ile kayda değerdir. Ümmü Mihcen öldüğü zaman, Hz. Peygamber duruma üzülmüş ve telafi için, cemaati toplayarak yeniden cenaze namazını kıldırmıştır.

Hz. Peygamber (sav.), bir hadislerinde şöyle buyurur: **"Allah pak ve naziftir, paklık ve nezafeti sever; kerim ve cömerttir, kerem ve cömertliği sever. Öyleyse avlularınızı ve boş sahalarınızı temiz tutun."**[124] diyerek çöpleri evlerde toplamayı yasaklamıştır.

Çevre temizliği ve sağlığı deyince akla gelen önemli yerlerden biri de **"mesire"** yani piknik yerleridir. Pikniğe çıkmak, günümüzde, özellikle şehirlerde yaşayanlar için normal hayatın vazgeçilemeyen bir parçası haline gelmiştir. Piknik yerlerinde en çok aranan husus güzellik, temizlik ve sessizliktir. Ne var ki, çoğu kere, buraların daha önce gelenler tarafından çeşitli artıklarla kirletilmiş, koku ve manzarasının bozulmuş olduğunu üzülerek görürüz. Bilhassa yatıp yuvarlanarak oynamayı seven çocuklar için tehlikeli bir hal arz eden şişe kırıklarının olmadığı boş bir köşeyi bulmak çoğu kere mümkün değildir.

Eskiden insanlar bu kadar çevreyi kirletmiyorlardı, çünkü şişe, konserve kutusu, kâğıt artığı gibi kirletici maddeler mevzu bahis değildi. Diğer yandan, gelip geçene rahatsızlık veren bir diken, bir dal parçasının, bir kelime ile ezanın bertaraf edilmesi fevkalade önemliydi. Ayrıca piknik yerlerini insanlara ve hatta hayvanlara

[123] Kuşçular, a.g.e., s. 111.
[124] İbn-i Kayyım, et-Tıbbu'n-Nebevi, s. 216.

rahatsızlık verecek şeylerle kirletmek, Allah'ın lanetine sebep olduğu için büyük bir vebal, hem de insani ve ahlaki olarak büyük bir hata ve kusur sayılır.[125]

2.3.3 Yolların Temizliği

İslam'da ısrarla üzerinde durulan hususlardan biri de yoların temizliği ve muhafazasıdır. Bir hadiste Hz. Peygamber (sav.): **"İman yetmiş kusur şubedir. En üst şubesi "la ilahe illallah" sözü, en aşağısı da yoldan "ezayı kaldırmaktır. Haya da imandan bir şubedir.[126]** buyurmuştur.

Yine bir hadisinde, yolda rastladığı bir ağaç dalını, insanlara zarar veriyor diye kesip kaldıran kimsenin, bu ameli sebebiyle cennete gittiğini haber veren Allah Resulü, bir başka hadisinde şöyle buyurur: **"Ümmetimin iyi ve kötü bütün amelleri bana arz edilip gösterildi. İyi amelleri arasında, yoldan atılmış olan ezayı da gördüm. Kötü amelleri arasında ise yere gömülmemiş tükürük de vardı."[127]**

Yukarıda kaydedilen hadislerde, dikkatimizi çeken bir husus **"eza"** kelimesidir. Hz. Peygamber (sav.), yoldan temizlenecek şeyin cinsini belirterek "taş", "diken", "pislik" vs. demiyor. Hepsinin yerine geçecek "eza" kelimesini kullanıyor. Bu kelime lügat açısından "büyük olmayan zarar ve ayıp" manasına gelir. Ancak yukarıdaki hadislerde bununla yoldan gelip geçenlere rahatsızlık veren her şey kastedilmektedir. [128]

2.3.4 Yeterli Miktarda Temiz Su Sağlanması

Yeterli derecede su bulunamaması kirliliğin sebeplerinden biridir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), temiz ve yeterli suya ulaşma hakkını temel insan hakkı olarak kabul etmiştir: **"Bütün insanların, sosyal ve ekonomik durumu ne olursa olsun, temel ihtiyaçlarını karşılayacak temiz ve yeterli miktarda içme suyu elde etme hakkı vardır.[129]**

---

[125] İbrahim Canan, **Ayet ve Hadislerin Işığında Çevre Ahlakı,** Yeni Asya Yay., İst., 1995, Özet. s. 87-89.
[126] Ebu Davud, Edep, 160.
[127] İbn-i Mace, Edep, 27.
[128] Canan, a.g.e., s. 117.
[129] Birleşmiş Milletler Konferansı, 1977.

Hz. Peygamber (sav) ise; su getirme ve kuyu kazdırmanın sadaka-i cariye olduğunu söyleyerek ashabını bu hayırlı işe teşvik etmiştir. Nitekim bu emir ve tavsiyelerle yetişen Müslümanlar, gittikleri her yerde su kanalları yapmışlardır. Mimar Sinan'ın yaptığı su yolları ve çeşmeler buna güzel bir örnek oluşturur.[130]

2.3.5 Hava Temizliği

Hava kirliliği günümüzün en önemli problemlerinden biridir. Pek çok sebebi bulunmakla beraber burada sadece bir konu üzerinde durmak istiyoruz.

Hava kirliliğini yok eden en etkili çare rüzgardır. Rüzgar hızla eserek kirli havayı götürür, onun yerine bütün canlıların hayat kaynağı olan temiz havayı getirir. Kur'ân'da rüzgarlarla ilgili olarak şöyle geçmektedir:

وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن رِّزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

"**Geceyle gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah'ın gökten rızık (sebebi olarak yağmur) indirip, onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgârları evirip çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için deliller vardır."**[131]

Ayette geçen تَصْرِيفِ الرِّيَاحِ (rüzgârların evrilip çevrilmesi), **"esmesi"** anlamına gelir. Rüzgârların esmesi ve yağmurun yağmasıyla yeryüzü ve gökyüzünün tertemiz olduğunu görmek için, yağmurdan sonra sakinleşip, tertemiz olan göğe ve yeryüzüne bakmak yeterli olur.

2.3.6 Çevre Temizliği Karşısında Durumumuz Nedir?

Gerçek şudur ki, bugün ülkemiz ile beraber neredeyse bütün dünya büyük bir kirlilikle karşı karşıyadır. Sadece üniversitelerde çevre sağlığı ile alakalı kürsüler kurmak, paneller düzenleyip konferanslar vermekle dünyayı tehdit eden kirliliğin önünü almak mümkün değildir. Esas olan çevreciliğin bir şuur haline getirilmesi; konferans, seminer ve panellerde söylenenlerin hayata geçirilmesidir.

[130] Kuşçular, a.g.e., s. 118.
[131] Casiye, 45/5.

Ne yazık ki bu kirlilik de insan eliyle olmaktadır. Daha önce denizlerimiz temiz olduğundan içlerinde inci ve mercan eksik olmuyordu şimdi ise bırakın inci ve mercanı içindeki balıklara bile şüpheyle bakar hale geldik.

Bilinçsizce fabrikaların kurulması, orman alanlarının yerleşime açılması, orman yangınları ve bulaşık yıkamamak için hazır olarak kullandığımız plastik adına ne varsa, hepsi çevreyi büyük ölçüde tahrip etmektedir. Kur'ân'da da yeryüzünün insan eliyle bozulduğu şöyle anlatılmaktadır:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

"İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı kötü sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır."[132]

Yeryüzü, üzerinde taşıdığı sayısız nimetler ve güzelliklerle insana emanet edilmiştir. Bu emanete, ancak onun tabii dengesini koruyarak riayet edilir. Hâlbuki insan eliyle yeryüzünün tabii dengesi bozulmaya başlamıştır. Teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı çevre sorunları, sanayi atıkları ekolojik dengeyi bozmaktadır. Bunun sonucunda toprak, su ve hava kirlenmekte ve zehirlenmekte, nice hayvan ve bitki türleri yok olup gitmektedir. Hatta bu bozulmanın genetik bozulmaya yol açması söz konusudur. Buna bir de sosyal hayattaki bozulma eklenince insanın, Allah'ın koyduğu değerleri dikkate almamasının acı faturası ortaya çıkmaktadır.

Ayette bu şekilde yeryüzünün bozulmasına sebep olan insanın, bunun acı sonuçlarının bir kısmını dünyada tadacağına, asıl cezanın ise ahirette olacağına işaret edilmektedir. İnsanın yapıp ettikleri sonucu karada ve denizlerde ortaya çıkan bu bozulmaya asırlarca önce işaret edilmiş olması dikkat çekici değil midir?[133]

[132] Rum, 30/41.
[133] DİB, **Kur'an'ı Kerim Meali,** DİB. Yay. , Ankara 2011, s. 407.

Bugün Müslümanlar olarak temizlik karşısında yapmamız gerekenleri sıralayacak olursak şu hususları kaydetmek yerinde olacaktır:

1- Çevremizi, dış mekânlarımızı temiz tutabilmek için küçüklükten başlamak üzere insanımızı bu konuda eğitmeliyiz.
2- Lüksle temizliğin farkını bilip mütevazi de olsa yerleşim alanlarımızı temiz tutmak için Batı'nın bu konudaki tecrübelerinden yararlanmamız gerekmektedir.
3- İnsanların saygı duyacakları mekânları oluşturmak gerekir.
4- Alaturka tuvaletlerin daha temiz olduğu iddiasında olduğumuza göre, genel ve halka açık tuvaletleri yaygınlaştırıp buraları temiz tutmamız gerekmektedir. Ülkemizde camilerde insanlar tuvalet ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Ne yazık ki bizim umumi tuvaletlerimiz, istisnaların dışında, iğrenç vaziyettedirler.
5- Özellikle büyük şehirlerde halkın sokaklara çöp atmaması için çok sık aralıklarda çöp kutuları yerleştirmek ve bunları kısa aralıklarla boşaltmak gereklidir.
6- Çevreyi kirleten ve çürümeyen naylon türü ambalaj malzemelerinin kullanılmasının asgari seviyede tutulması gereklidir.
7- Eğitimle beraber insanların çevreyi, sokağı kirletmekten alıkoyacak caydırıcı cezaların ve yaptırımların ortaya konması gerekmektedir.
8- Dinimizin emrettiği şekilde hayvanlara olabildiğince şefkat göstermeli ama evlerimizi köpek türü necis hayvanlarla doldurmamalıyız.
9- Temizliğin hemen hemen tek vasıtası olan su nimetinden insanımızı mahrum bırakmamak gerekmektedir. Büyük şehirlerde su kıtlılığı, kirliliğin sebeplerinden biridir.
10- Her konuda olduğu gibi bu konuda da değişik dünya devletleri karşısındaki eziklikten kurtulmak gerekmektedir. Evimizin içinde zaten ciddi bir sıkıntımız bulunmamaktadır. Dün ecdadımız dünyaya nasıl temiz olmayı, temizlik vasıtalarını öğrettiyse, biz de onlara maddi ve manevi nasıl temiz olunur, onu göstermeli ve öğretmeliyiz. Biraz da ekonomik kalkınma ve hayat standardının yükselmesine bağlı olan dış tertip ve

düzeni de, azim ve gayretle çözebileceğimize inanmamız gerekmektedir.[134]

[134] Hüseyin Çelik, **Temizlik Doğudan Gelir,** TDV. Yay., Ankara 1995, s. 61-69'dan özetle.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MANEVİ YÖNÜYLE TAHÂRET

Taharet sadece maddi açıdan beden, elbise ve çevremizin temiz tutulmasından ibaret değildir. Taharetin maddi yönü olduğu gibi manevi yönü de bulunmaktadır. Manevi temizlik kişinin kalbini kötü duygu ve düşüncelerden, bedenindeki organlarını günahlardan arındırmasıdır. Kamil manada bir temizlikten kastedilen mana da maddi temizlikle başlayıp manevi temizlikle devam ederek İlahi rızaya ermesidir.

Manevi temizlik, kalp ve nefis temizliği olmak üzere iki kısma ayrılır.

3.1 KALP TEMİZLİĞİ

3.1.1 Kalp Temizliğinin Anlamı

Sözlükte "çevirme, döndürme, değiştirme, kalp" anlamlarına gelen **kalp** tasavvufta, ilahi hitabın mahalli ve muhatabı, marifet ve irfanın kaynağı, keşf ve ilham mahalli, kalb gözü; insan-ı kamil demektir. Tasavvufun konusu kalb temizliğidir.[135]

Kalp (gönül) temizliği diğer temizliklerden önce gelir. "Falanca temiz bir insandır" dendiği zaman ilk akla gelen onun temiz ve nezih duygulara sahip olması, gönlünün herkese karşı sevgi ve iyilikle dolu bulunmasıdır. Hz. Peygamber (sav.),

[135] Mehmet Canbulat, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, "Kalb", DİB Yay., Ankara 2006, s. 358.

amellerin, kişinin niyetine göre değer taşıdığını bildiriyor. Bir insanın bir işi yapmaktaki amacı ne ise o işten kazancı da o olacaktır. Niyetin merkezi kalptir. Allah'u Teâlâ da insanları kalplerindeki duygu ve düşüncelere göre değerlendirir. Hz. Peygamber (as) : **"Şüphesiz ki Allah, sizin bedenlerinize ve suretlerinize bakmaz, fakat kalplerinize ve amellerinize bakar"** buyurdu ve parmakları ile göğsüne işaret etti.

İşte niyetin yeri kalptir. Bu kadar önemli olan kalbin kötü duygu ve düşüncelerden arıtılarak temiz tutulması gerekir. Kalbin temiz olması, insan vücudunda bulunan bütün organları olumlu şekilde etkiler. Çünkü insan bedeninde bulunan tüm organları kalbe bağlıdır, onun emrindedir. Hz. Peygamber bu hususu şöyle ifade ediyor: **"İyi biliniz ki, insan vücudunda bir çiğnem et parçası vardır. Bu et parçası iyi olursa bütün vücut iyi olur, bozuk olursa, bütün vücut bozulur. Bu et parçası kalptir.**[136]

İslam'ın beş esasından biri olan zekât da bir çeşit manevi temizliktir. Zekât, Kur'ân-ı Kerim'in ifadesi ile servetin içinde yoksulun hakkıdır ve aynı zamanda servet için bir kir ve lekedir. Diğer taraftan servet sahibinin gönlü de cimrilik gibi hasis huyla kirlidir. Maldaki bu lekeyi, gönüldeki bu kiri yalnız zekât temizleyebilir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de: **"Servet sahiplerinin mallarından zekât al. Zekât onların mallarını temizler ve vicdanlarını arıtır."**[137]

Burada sadaka öncelikle, her Müslümana farz olan ve malın belli bir kısmının verilmesini öngören zekâtı devletin ya da cemaatin imamı (ya da başkanı) tarafından kabul edilmesi, terimin Kur'ani anlamı çerçevesinde (arınma ya da kendini temize çıkarma anlamında), verenin Müslümanlığına delalet ettiği için Hz. Peygamber, davranışlarıyla ikiyüzlü olduklarını ortaya koyan kimselerden zekat kabul etmiyordu. Bununla birlikte, yukarıdaki ayet Hz. Peygambere ve dolayısıyla her devir için geçerli olmak üzere, devlet ya da cemaat başkanına hem sözleriyle, hem de

[136] Buhari, "İman", 39.
[137] Tevbe, 9/103.

davranışlarıyla tevbe ve pişmanlıklarını gösteren kimselerden de zekat kabul etme izin ve yetkisini vermektedir. [138]

Ayrıca kulun işlediği günah kalbinin kirlenmesine ve kararmasına sebeptir. Nitekim Hz. Peygamber (sav.): **"Kul bir günah işlediği vakit kalbinde siyah bir nokta, bir leke yapar. Eğer tövbe edip vazgeçer, mağfiret dilerse kalbi temizlenir ve parlar. Döner tekrar yaparsa o leke artar, nihayet kalbini ele geçirir."[139]**

Kalbi bu günah kirinden ancak tövbe temizler. İşlenen günaha pişmanlık duyarak tövbe eden ve Allah'tan bağış dileyen kimsenin kararan kalbi tekrar aydınlığa kavuşur.[140]

Kıyamet gününde insana fayda verecek olan böyle günahlardan arınmış bir kalp ile Allah'ın huzuruna gelmek için kalbi arındırmak gerekmektedir. Nitekim Allah'ın dostu olma şerefi ile şereflenmiş bir peygamber olan İbrahim (A.s.)'ın duasının hikâye edildiği Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor. İbrahim aleyhi's-selam: **"(Allah'ım) insanların dirilip huzuruna gelecekleri gün beni utandırma. O gün ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenler (o günde fayda bulur.)"[141]**

3.1.2 Kalp Temizliğinin İmanla Alakası

Ehl-i Sünnet Âlimlerinden Eş'ari ve Maturidiler imanın, kalp ile tasdik olduğunu, Ebû Hanife ise kalp ile tasdik ve dil ile ikrar olduğunu söylemiştir. Buna karşılık bazı âlimler de, kalp ile tasdik ve dil ile ikrar ve organlarla amel etmek olarak kabul etmişlerdir.[142]

---

[138] Muhammed Esed, **Kur'an Mesajı,** İşaret Yay., Ankara 1999, s. 380.
[139] İbn-i Mace, Zühd, 29.
[140] Lütfi Şentürk, **Örnek Vaazlar II,** DİB Yayınları, Ankara 2010. s. 193-5'ten Özetle.
[141] Şu'ara, 26/87-89.
[142] Fikret Karaman, **Dini Kavramlar Sözlüğü,** "İman", DİB Yay. Ankara 2006, s. 315.

Her şeyin başında iman geldiği ve insanın en kıymetli sermayesi iman olduğundan taharet ameliyesi ve diğer amellerin makbul olmasını sağlayacak olan imandır.[143] Bu anlamda temizliğin de imanla alakası bulunmaktadır.

İmam Gazali, İhya adındaki eserinde **"Temizlik imanın yarısıdır."** Hadisini açıklarken temizliği dört dereceye ayırır:

Birinci Derece: Zahiri hadeslerden, necaset ve pisliklerden temizlenmektir.

İkinci Derece: Azaları günahlardan temizlemektir.

Üçüncü Derece: Kalbi sevilmeyen adi hasletlerden temizlemektir.

Dördüncü Derece: Sırrı masivadan temizlemektir. Bu temizlemenin son derecesi ancak peygamberlere ve Sıddıklara mahsustur.

Bu dört derecenin her birindeki temizlenme, o sahadaki çalışmanın yarısıdır. Çünkü sırrın çalışmasında en büyük gaye, çalışana, Allah'ın azametinin görünmesidir. Masiva (Allah ve Resulü dışındakiler), sırdan göç edip çıkmadıkça hakiki olarak Allah'ın marifeti o sırda konaklamaz.

Kalp amelinin en büyük hedefi, kalbi güzel ahlak, sahih ve meşru inançlarla süslemektir. Kalp, bu iyi ahlak ve meşru inançların zıtlarından temizlenmedikçe onlarla sıfatlanamaz. Fasık ve beğenilmeyen inançlar atılmadıkça öbürleri kalpte yerleşmez.

Dolayısıyla kalbin temizlenmesi kalp amelinin yarısı ve ikinci yarısının da gerçekleşmesinde şart koşulan birinci parçasıdır. İşte temizlik, bundan dolayı ve bu mana ile imanın yarısı ve parçası olmaktadır.

Azaların (beden uzuvlarının) yasaklardan temizlenmesi de aza amelinin yarısıdır ve ikinci yarısının gerçekleşmesinde de şarttır. Dolayısıyla aza amellerinin

[143] İsmail Karagöz, "İman Esasları ve İmanın Kabul Olma Şartları", **Kürsüden Öğütler,** DİB., Yayınları, Ankara 2007, s. 54.

yarısı temizlenmeleridir. Bu temizlik aynı zamanda azanın tamirinde büyük rol oynayan ibadetlerin doğru olmasının da şartıdır.[144]

İşte imanın makamları bunlardan ibarettir ve her makamın bir alt tabakası vardır. Kul o tabakanın üstüne, ancak alt tabakalardan geçmek suretiyle varabilir. Kötü sıfatlardan sıyrılmadan sırrın temizliğine, kalbi kötü ahlaktan temizlemeden iyi ahlakla tamirine varılamaz. Azaları yasaklanmış işlerden bu dereceyi geçmeden, ibadetlerin manevi zevkine erişilemez. Matlup ne kadar aziz ve şerefli ise, ona varmak için o nispette zorluklar olduğu gibi, ona giden yol da zor ve dağdağalı olur. Sakın bu işe temennilerle ve kolaylıkla varılacağını zannetme.

Evet, basiret gözü kör olup bu derecelerin farkını idrak etmeyen bir kimse, temizliğin derecelerinden ancak istenilen öze nispetle kabuk mesabesinde bulunan en son derecesini anlayabilir ve ötesine çıkamaz. Binaenaleyh basireti kör olan bir kimse, ancak temizliğin en basit derecesine dalar ve onun mecralarını teker teker arar, bütün vaktini istinca yapmak, elbise yıkamak, zahirin temizliğini yapmak ve bolca akan suları aramakla geçirip zayi eder. Vesvese ve hayalin hükmüyle Allah tarafından istenen şerefli tahâretin "ancak bu olduğu" zannına kapılır. Salihlerin halini bilmediği gibi, onların bütün vakitlerini kalbin temizlenmesine ve tefekküre sarf ettiğini de bilmez.[145]

3.1.3 Kalp Temizliğini Muhafazada Güzel Ahlak ve İbadetlerin Rolü

Sözlükte "huy, seciye, tabiat, mizaç, karakter" gibi anlamlara gelen hulk veya huluk kelimesinin çoğuludur. İnsanın fiziki yapısı için çoğunlukla halk, manevi yapısı için ise hulk kelimesi kullanılmaktadır. Bir terim olarak ise "insanın iyi veya kötü olarak nitelendirilmesine sebep olan manevi vasıfları, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütününe" verilen addır. Ayrıca bu konuları inceleyen bilim dalına da ahlâk adı verilir.

Kur'an'ın yaklaşımında güzel ahlak, inanç ve ibadetin ayrılmaz bir parçası olarak görülür. Kur'an'da güzel ahlakın olmadığı yerde iman ve ibadetlerin

[144] Muhammed el- Gazali, **İhya'u Ulumi'd-din**, Çev., Mehmed A. Müftüoğlu, Vefa Yayınları, İst., 2007, s. 318.
[145] Gazali, a.g.e., s. 319.

anlamsızlığı vurgulanır. Ahlak kavramının bir insanın bütün davranışlarını kapsadığı hesaba katılırsa, onun inanç, ibadet ve insanın bütün davranışları hesaba katılırsa, onun inanç, ibadet ve insanın diğer boyutlarıyla ayrılmaz bağı anlaşılır.[146]

Edep ve haya da güzel ahlaktandır. Ebu Said (r.a.) der ki: **"Resulullah (sav.), zifaf odasındaki gelinden daha hayalı idi. Bir şeyden hoşlanmadığı zaman, bu yüzünden belli olurdu".**[147]

Kınalızade Ali Efendi, haya hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

Haya, kişiye fazilet yollarını, maddeten ve manen ilerleme yollarını gösterir. Edep ve hayadan mahrum olan insan, her türlü iğrenç işe girişir. Yaptığı çirkin işlerden üzüntü duymayan insanı, ahlak ve fazilet yollarına sevk etmek zordur. Toplumun gelişmesi, utanma duygusunun canlı bir şekilde aralarında yaygınlaşmasıyla ilgilidir.[148]

Maverdi, hayayı üç kısımda ele almaktadır:

Allah'a karşı haya, Onun emir ve yasaklarına uymakla olur.

İnsanlara karşı haya, onlara eziyet etmemek ve yanlarında çirkin işler yapmaktan ve çirkin sözler söylemekten kaçınmakla olur.

Kişinin kendine karşı hayası ise, edepli ve iffetli olması demektir.[149]

Mevlana hazretleri de edep hakkında şöyle demiştir: **"İnsanla hayvan arasındaki fark edeptir ve şu gök, edep yüzünden ışıklarla dopdolu bir hale gelmiştir; melek edep yüzünden suçtan arınmıştır, temiz olmuştur.**[150]

İslam ahlakının kaynağı Kur'an ve sünnettir. Hz. Aişe, bir soru münasebetiyle Hz. Peygamber'in ahlakının Kur'an ahlakı olduğunu belirtmiştir. Bu iki kaynak dini ve dünyevi hayatın genel çerçevesini çizmiş, başta fıkıhçılar ve hadisçiler olmak

[146] Ejder Okumuş, "İman-Güzel Ahlak Ayrılmazlığı", **Güzel Ahlak,** DİB Yay., Ankara 2013, s. 7-14.
[147] Buhari, Edep, 72.
[148] Yüksel Salman, "Haya Utanma Duygusu", **Kürsüden Öğütler,** (545-552.), DİB Yay., Ankara 2007.
[149] Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Basri el-Maverdi, **Edebu'd-Dünya ve'd-Din,** Daru İhya'il-Ulum, Beyrut 1988, s. 354-355.
[150] Faruk Özdemir, **Kürsüden Vaazlar,** Merve Yay., İstanbul 2013, s. 180.

üzere kelamcılar, mutasavvıflar ve filozoflar tarafından geliştirilen ahlak anlayışının temellerini oluşturmuştur. Allah insanı en güzel bir biçimde yaratmış,[151] ona kendi ruhundan üflemiştir.[152]

Bu sebepledir ki, Allah'ın emriyle melekler, insanlığın atası olan Hz. Âdem (A.s.) karşısında saygı ile eğilmişlerdir. Ancak insanın bu üstün ruhi cephesi yanında bir de bedeni cephesi vardır. İnsan, ahlaki bakımdan çift kutuplu bir varlık özelliği taşımaktadır. Allah insan nefsine "fücurunu da takvasını da"[153] ilham etmiş, yani iyilik de, kötülük de yapmaya yatkın bir kabiliyet ve istidatla yaratmıştır.[154]

Ebu Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimize:

- İnsanların, cennete girmelerine en çok vesile olan şeylerden, sorulunca Peygamberimiz:

  Allah'tan korkmak ve güzel ahlaktır, buyurmuştur.
- İnsanların cehenneme girmelerine en çok sebep olan şeyler nelerdir? diye sorulunca Peygamberimiz:
- Ağız ve üreme organıdır, buyurmuştur.[155]

İffetli olmak hem güzel ahlakla hem de temiz ve ar sahibi biri olmakla alakalıdır. Toplumda "falanca temiz bir kişidir" denildiğinde o kimsenin maddi temizliğinin yanında aynı zamanda iffetli ve namuslu olduğu kastedilir.

Ebu Umame'nin anlattığına göre; yeni Müslüman olmuş bir genç Peygamberimize gelerek:

- Ey Allah'ın Peygamberi, zina etmeme izin ver, onu yapmadan duramıyorum, gibi çirkin bir teklifte bulundu.

  Orada bulunanlar gence döndü ve:
- Sus sus, dediler. Peygamberimiz gence dönerek;
- Yaklaş, buyurdu. Genç, Peygamberimizin yanına yaklaştı. Peygambermiz:

---

[151] Tin, 95/4.
[152] Hicr, 15/29.
[153] Şems, 91/9-10.
[154] Mehmet Canbulat, **Dini Kavramlar Sözlüğü,** "Ahlak", DİB Yay. Ankara 2006, s. 13-14.
[155] Tirmizi, "Birr", 62.

- Otur, buyurdu. Genç de oturdu. Peygamberimiz ile genç arasında şu konuşma geçti. Peygamberimiz:
- Birisi bu işi annenle yaparsa bundan hoşlanır mısın? buyurdu. Genç:
- Hayır, vallahi hoşlanmam, dedi. Peygamberimiz:
- İnsanlar da senin gibi anneleri ile birisinin bu işi yapmasından hoşlanmazlar.
- Kızınla birisi bu işi yaparsa razı olur musun?
- Hayır, vallahi razı olmam.
- İnsanlar da senin gibi kızlarının bir başkası ile bu işi yapmalarına razı olmazlar.
- Kız kardeşin bir başkası ile bu işi yaparsa razı olur musun?
- Hayır, vallahi razı olmam.
- İnsanlar da kız kardeşlerinin bu işi yapmalarına razı olmazlar.
- Halan bu işi yaparsa hoş karşılar mısın?
- Hayır, vallahi hoş karşılamam.
- İnsanlar da bunu halaları için hoş karşılamazlar.
- Teyzen bu işi yaparsa hoş karşılar mısın?
- Hayır, vallahi hoş karşılamam, dedi. Peygamberimiz: (kendin ve yakınların için razı olmadığın bir şeye başkaları için nasıl razı olacaksın, buyurdu ve) elini gencin omuzuna koydu ve ona şöyle dua etti: **"Allah'ım, bunun günahını bağışla, kalbini bu gibi duygu ve düşüncelerden temizle ve iffetini koru."** Olayı rivayet eden zat diyor ki: genç bundan sonra bu gibi çirkin hiçbir şeye iltifat etmedi.[156]

Peygamberimiz, gencin bu çirkin teklifi karşısında onu azarlayıp kovmamış, onu yanına oturtarak yapmak için izin istediği şeyin çirkin olduğu hakkında onu ikna etmiş, sonra da ona dua ederek göndermiştir. Genç, ikna olduğu ve Peygamberimizin duasına mazhar olduğu için başkasının iffetine göz dikmemiş ve bu arzu gönlünden silinip gitmiştir.[157]

Cinsi sapıklık denince akla helak edilen Lut kavmi gelir. Lut kavminin insanın doğasına aykırı olan homoseksüel denilen çirkin işi yapmakta ileri gitmeleri

[156] Ahmed b. Hanbel, V/256-257.
[157] Lütfi Şentürk, **örnek Vaazlar- II,** DİB Yay., Ankara 2010, s. 151-153.

ve Lut ve Ailesinin bu kötü ve çirkin işi yapmamaları sonucunda onların şehirlerinden çıkarılmalarını istemişlerdir. Çünkü onlar homoseksüellik işini yapmayanları temizlikte ileri gidenler olarak gördüklerinden Lut ve ona uyanların iffetlerine olan düşkünlüklerini yadırgamışlardı.[158]

Günümüzde, lutilik anlamında olmasa da din ve fıtratlarının gereğince iffetlerine düşkün olanlar, iffetli olmanın kıymet ve değerini bilmeyenler tarafından zaman zaman yadırganmaktadırlar.

İşte iffetli olmanın kıymet ve değerini bilmeyen Hz. Lut'un kavmi yani Sodomlular, o zamana kadar insanların yaşamadığı homoseksüellik denilen fiili işliyorladı. Cinsel sapıklığı yoğun bir şekilde yaşayan sodom halkı, çirkinlikte daha da ileri giderek insan şeklindeki meleklere de aynı fiili işlemek üzere Hz. Lut'un yanına gelmişlerdi.[159]

Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle anlatılmaktadır:

وَجَاءهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِن قَبْلُ كَانُواْ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هَـؤُلاء بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُواْ اللّهَ وَلاَ تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ

"Kavmi, (konuklarıyla çirkin ilişkide bulunmak üzere) ona doğru koşa koşa geldiler. Zaten onlar önceden de bu tür çirkin işleri yapıyorlardı. Lut, dedi ki: "Ey Kavmim! İşte kızlarım. Onlarla nikahlanmanız sizin için daha temizdir. Allah'a karşı gelmekten sakının ve konuklarıma karşı beni rezil etmeyin. İçinizde hiç aklı başında bir adam yok mu?"[160]

Hz. Lut onları durdurmak için kızları mesabesinde gördüğü ümmetinin kızlarıyla evlenmelerini ve dolayısıyla bu işi onlarla yapmalarının daha temiz olacağını ve netice itibariyle misafirlerinin yanında kendisini rezil etmemelerini istemişti. Ama onlar Hz. Lut'un bu ricasını dinlemediler. sonunda Hz. Lut'a misafir

[158] Abdullah b. Ömer b. Muhammed Şirazi'l-Beydavi, **Tefsiru'l-Beydavi,** Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 2006, II, 179.
[159] Bayraktar Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri,** Bayraktar Yayınları, İstanbul 2008, IX, 254.
[160] Hud, 11/78.

olarak gelen misafir meleklerin azap haberiyle sabah erkenden lut kavmi üzerlerine taş yağdırılarak helak edilmişlerdi.

Yüce Allah, Hz. Lut'un kavmi olan sodomluların durumunu bize anlatarak günümüzde ve gelecekte bu tip cinsel sapıklıkların bulaşıcı hastalık gibi toplumları sarabileceğine dikkat çekmektedir. Bu kokuşmuş cinsel hastalık, sodom halkı örneği ile anlatılarak önceden tedbir almanın zorunluluğu öğütlenmektedir.[161]

Zina, içki ve hırsızlık ve diğer kötü alışkanlıklar insanın mürüvvetini alıp götürdüğü gibi aynı zamanda kişiyi toplum gözünde değersizleştirir. İffetli ve temiz yaşayanlar ise hem toplum nezdinde hem de Allah nezdinde değerli ve itibarlı sayılırlar ve akibetlerinden de emin olurlar.

Kalp temizliğini muhafaza etmede günahlardan uzak kalma ve güzel ahlak sahibi olma önemli olduğu gibi aynı zamanda ibadet ve zikir de kalp temizliğini muhafaza eder.

ibadet, insanı Allah'a yaklaştıran ve Allah ile buluşturan en güzel vasıta, bir kulun dünyada erişebileceği makamların en yücesidir. Hayatımızın en değerli ve pürüzsüz zamanları ibadetle geçirdiğimiz vakitlerdir. Ayrıca İbadet ederek kendimizi kötülüklerden korur ve kalbimizin temiz kalmasını sağlamış oluruz.

İbadet, ruhumuzu yüceltir, gönlümüzü kötü duygu ve düşüncelerden arındırır. Davranışlarımızı düzelterek bizi ahlaken olgunlaştırır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاء وَالْمُنكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

(Ey Muhammed) **sana vahyedilen kitabı oku ve namazı kıl. Çünkü namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir."**[162]

[161] Bayraklı, a.g.e., s. 257.
[162] Ankebut, 29/45.

Elbette günde beş vakit Allah'a yönelen kimse O'nu hatırından çıkarmayacaktır. Bir gün O'nun huzuruna gelecek ve dünyada yaptığı her şeyin hesabını orada vasıta ve tercüman olmadan bizzat Allah'a vereceğini düşünecektir. Şüphesiz bu duygu, onun ölçülü olmasını ve her işinde dürüst davranmasını sağlayacaktır.[163]

3.2 NEFİS TEMİZLİĞİ

3.2.1 Nefsin Anlamı

"n-f-s" kökünden türeyen nefs, sözlükte ruh, can, akıl, insanın şahsı, bir şeyin varlığı, zatı, içi, hakikatı, beden, ceset, arzu ve istek anlamlarına gelir.[164]

İnsandaki nefsin mahiyeti hakkında ihtilaf edilmiştir. Nefsin, ruhani bir cevher ve gözle görülmeyen latif bir varlık olduğunu, nur ve ziyadan yaratıldığını söyleyenlerin yanında latif bir cisim, kan ve araz olduğunu söyleyenler de olmuştur. Bilginlerin çoğunluğuna göre ruh ile nefis ayrı şeylerdir. Ruh ve nefsin aynı şeyler olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Kur'an'da tekil ve çoğul olarak 295 defa geçen nefs kelimesi, hem insanın maddi varlığını hem de insanda var olan fakat gözle görülmeyen, iyi ve kötüyü arzu eden manevi varlığını ifade eder: **"O Allah ki, sizi bir tek nefisten inşa etti..."[165]; "Gerçekten nefis kötülüğü emreder."[166]; "Hayır daima kendini kınayan nefse yemin ederim."[167]; "Ey huzura eren nefis!"[168]; "Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona ne fısıldadığını biliriz."[169]** ayetleri ve **"İnsanın en büyük düşmanı nefsine (heva ve hevesine) uymasıdır"[170]** hadisinde geçen "nefs" kelimesi bu manayı ifade eder.[171]

---

[163] Lütfi Şentürk, **örnek Vaazlar- I,** DİB Yay., Ankara 2002. s. 33.
[164] Serdar Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, "Nefs", Dağarcık Yay., İstanbul 1995.
[165] En'am, 6/98.
[166] Yusuf, 12/53.
[167] Kıyame, 75/2.
[168] Fecr, 89/29.
[169] Kaf, 50/16.
[170] Acluni, I, 160.
[171] İsmail Karagöz, **Dini Kavramlar Sözlüğü,** "Nefs", DİB Yay., Ankara 2006, s. 522-523.

3.2.2 Nefis Temizliği Bağlamında Nefsin Mertebeleri

Mutasavvıflar nefsi; nefs-i emmare, nefs-i levvame, nefs-i mülhime, nefs-i mutmainne, nefs-i raziye, nefs-i merdiyye, ve nefs-i kamile adlarıyla yedi kısma ayırmışlardır.

3.2.2.1 . Nefs-i Emmare

Sözlükte "emredici nefis" anlamına gelen **nefs-**i **emmare,** dini bir kavram olarak, kötülüğü ve şerri şiddetle emreden nefis demektir. Kur'an'da Hz. Yusuf'un dilinden şöyle buyrulmaktadır: **"Ben nefsimi temize çıkaramam. Kuşkusuz nefis, kötülüğü durmadan emreder..."**[172] Nefs-i emmare, kötü fiil ve davranışların kaynağıdır. Gerçekte insan nefsi tek bir şeydir. Ancak o bulunduğu duruma göre çeşitli sıfatlarla nitelenebilmektedir. Şehvetine tabi olup, üzerine gazap hakim olduğu zaman sahibine kötülük yapmasını emreder. Kötülüğü şiddetle arzulama, nefsin tabiatındandır. Ancak Allah'ın emir ve yasaklarına riayet ederek, ilahi rahmetin gölgesi altına sığınanlar, nefsin arzuladığı haram şeyleri işlemekten kaçınırlar. İyiliğe yönelen kimselerin üzerinde nefsin yaptırım gücü azalır.[173]

3.2.2.2 . Nefs-i Levvame

Sözlükte kınayıcı nefis anlamına gelen **nefs-i levvame** tasavvufta, kalbin nuru ile bir parça nurlanmış, o nur ölçüsünde uyanıklık kazanmış nefis demektir.[174] Bir diğer ifadeyle tasavvufi düşüncedeki salik, gönül şehrindeki sarayın pişmanlığa açık kapısı olan nefs-i emmarenin ardından yaptığı kötülüklerin farkına varan, işlediği günahlara pişman olan ve kendisini 'levm eden/kınayan bir nefse' yani 'nefs-i levvame' mertebesine ulaşır.[175]

Bali Efendiye göre; salik, levvame mertebesinde (kalp makamında) zühd, takva ve salih amellere çok önem verir. Bu ülfet, aynı zamanda amellerin ruhaniyetini de perdeler. Zira salik bu makamda muhabbet vadisindedir ve matlubun

[172] Yusuf, 12/53.
[173] Canbulat, a.g.e., s. 523-524.
[174] Canbulat, a.g.e., s. 524.
[175] Fatih Çınar, "Gönül Sarayının Pişmanlığa Açılan Kapısı: Nefs-i Levvame", **Yenidünya Dergisi,** Yıl: 22, Sayı: 263, Eylül 2015.

müşahadesi için esbaba tevessül etmeye oldukça isteklidir. Bu nedenle kalpte 'heva ağacı'nın yerine 'mübarek bir ağaç' diker ve onu salih amellerle süsleyip her dalından çeşit çeşit meyveler elde etmekle meşgul olur. Gözün meyvesi ağlama ve ibret alma; dilin meyvesi ilim ve hikmet; kalbin meyvesi şevk ve muhabbet; nefsin meyvesi dünyayı gönülden çıkarma, züht ve takva; gönlün (batın-ı kalb) meyvesi vefa ve emanet; ahiretten yana meyvesi cennet ve naim; Halıktan yana ise şuhud'tur. Salik, son derece şevk duyarak bunlarla meşgul olur ve bu sayede manada kendini bir yönden yok (ifna) edip diğer yönden baki kılar. Zira nehiylerle ilgili fiilleri yok etmiş, emirlerle ilgili fiilleri ise baki kılmıştır. Bu açıklamalardan amelin bir gaye olduğu anlaşılmamalıdır, çünkü asıl maksat 'ma'rifet'tir ve amel ancak onun bir sebebidir. Yine unutmamak gerekir ki ma'rifet hasıl oldu diye amel asla sakıt olmaz; ölünceye kadar devam eder. zira ma'rifetin sonu yoktur. o halde, salih amellere ve güzel sıfatlara iltifat etmeyi terkedip ruhaniyet tarafına nazar kılarak amel kaydını ifna etmek gerekir. Salik ilahi kemalatı müşahade edip rabbani marifetleri elde edene kadar bu şekilde devam eder.[176]

3.2.2.3 . Nefs-i Mülhime

İlham edilmiş nefis demektir. Bundan maksat, insana iyiliği ve kötülüğü, hayır ve şerri birbirinden ayırt edebilecek yeteneğin verilmiş olması demektir. Kur'an'da, **"Kişiye ve onu şekillendirene, sonra da ona iyilik ve kötülüğü ilham edene and olsun."**[177] denilmektedir.

3.2.2.4 . Nefs-i Mutmainne

Sözlükte "doyuma, huzura, rahata kavuşmuş nefis" anlamına gelen **nefs-i mutmainne,** dini bir kavram olarak, iman eden, İslam'ın emir ve yasaklarına uyan, bu konularda hiçbir şüphe ve tereddütü olmayan, neticede Allah ile manevi bir bağ kuran ve bunun lezzetine ulaşan nefis demektir. Fecr suresinin son ayetlerinde bildirilen ve "Cennetime gir" hitabına mazhar olan bu nefistir.[178] Bu niteliğe kavuşan nefis, cömertlik, doğruluk, alçak gönüllülük, güler yüzlülük, tatlı dillilik gibi güzel

[176] Çınar, a.g.e., s. 53-54.
[177] Şems, 91/7.
[178] Fecr, 89/27-30.

huy ve sıfatları kazanmıştır. Daima tevekkül, tefviz, teslim, sabır ve rıza halleri içindedir.[179]

3.2.2.5 . Nefs-i Radiye

Tasavvufta her yönüyle hakka yönelen, Allah'tan gafil olmama şuuruna eren ve O'ndan razı olan nefis demektir. Bu mertebedeki nefis, kendi iradesinden vazgeçip Hakk'ın iradesine tabi olur. Hiçbir şeyden şikayetçi olmaz. Nefs-i radiye, Allah için ibadet, zikir ve taat ile meşgul olarak dünyaya gönül vermeyen, hayvani nefsin arzu ve isteklerini terk eden, Allah'ın sevgi ve rızası dışında bütün arzu ve isteklerini bırakan kamil kimsenin ruhudur. Bu makama erişmiş kimse, şüpheli şeylerden uzak durur **(vera),** keşif ve keramet sahibi olur.

3.2.2.6 . Nefs-i Mardiyye

Bütün benliğiyle Hakk'a teslim olan, Allah'ın kendisinden razı olduğu nefis demektir. Bu niteliğe kavuşan nefis, insanları sırf Allah rızası için sever, onların kusurlarını affeder, şefkat ve merhamet sahibidir, nefis muhasebesini en iyi şekilde yapar, cömert, hassas ve ince düşünceli bir yapıya sahiptir. Böyle nefisler için Allah kıyamet günü şöyle buyuracaktır: **"Ey huzura eren nefis, sen Allah'tan ve O da senden razı olarak Rabbine dön! (iyi) kullarımın arasına gir![180]**

3.2.2.7 . Nefs-i Kamile

Sözlükte "olgun nefis" anlamına gelen **nefs-i kamile,** tasavvufta, bütün olgunluk özelliklerini elde etmiş, irşad durumuna geçmiş nefis demektir. Buna **nefs-i kudsiyye, nefs-i safiyye** ve **nefs-i zekiyye** de denilir.

3.2.3 Nefis Temizliğin Olgunlukla Alakası

Fıkıh, abdest ve namazın zahiri farzları üzerinde durur. Abdest alırken tertibe riayet edilip edilmediğini, abdest organlarının yıkanıp yıkanmadığını, kıbleye yönelip yönelmediğine, kıraatı gereği gibi yapıp yapmadığını ele alır. Zahiri erkan ve ahkamı yerine getirenin namazı makbuldür. Tasavvuf ise, namazı kılan kimsenin akıl

[179] Canbulat, a.g.e., s. 524.
[180] Fecr, 89/27-30.

ve kalbinde ne vardı, dünya meşgale ve düşüncelerinden uzak mıydı? Huşu ile mi kıldı, gören ve bilen Allah'ın huzurunda olduğunun bilincinde mi kıldı?[181] gibi işin iç tarafıyla, içi temizleme ve olgunlaştırma ile ilgilenir.

İçi temizlemek ve iyi, güzel değerlerle süsleyip donanmanın bizzat olgunluk olduğunu, irfan yoluna girmeyen o olgunluğa ermesinin olamaz olduğunu, Allah yakınlarının bu yoluna girmenin en şerefli bir özellik olduğunu ve Mevla'nın huzuruna yükselmeye sebep olduğunu bildirir.

Allah dostları şöyle demişlerdir: olgunluk, insanın en şerefli hasletidir. Olgunluk, gönül ve ruhu arındırmak, iyi ve güzel değerlerle donanmaktır. Yani kalbi kötü hayvani vasıflardan arındırmak ve ruhu üstün rabbani ahlak ile süslemek, böylece ilahi dostluk ve huzuru bulmaktır.

Kötü Vasıflar:

Cehalet, gazap, kendini beğenme, riya, düşmanlık, hased, kibir, ayıplayıcı olmak, kazaya karşı gelmek, cimrilik, gurur, makam sevgisi, övülmeyi sevmek, yerilmekten korkmak, sözünde durmamak, kötü zan, arzuya uymak, böbürlenme, kendine ayrıcalık tanıma, acelecilik, uzun emelli olmak gibi şeylerdir.

Üstün Ahlak Vasıfları:

Bilim, teenniyle hareket, tefekkür, doğruluk, saflık, ihlas, murakabe, sabır, şükür, hamd, züht, tevekkül, işleri Allah'a ısmarlama, teslim, rıza, huşu, itaat, huzur, haya, öğüt verme, tevazu, tahammül, yumuşaklık, müsamaha, yalnızlığı sevmek, ünvansızlığı istemek, Allah yolunda sevmek, cömertlik, göz tokluğu, merhamet, şefkat, mürüvvet, asalet, ahde vefa, arkadaşlık, hizmet, af, sevgi beslemek, lütufkar olmak, dua, ayıpları örtmek, güzel karakter, nefsini küçük görme, dostları arasında ağırbaşlı olmak, sükunet, vakar, dikkatli davranmak, kendi nefsine tercih, kısa emel gibi güzel şeylerdir.

İşte Mevla'nın yoluna girmekten maksat, saydığımız kötü ve çirkin vasıflardan kurtulmak ve üstün, güzel ahlak ile sıfatlanmak suretiyle olgunluk

[181] Abdülcelil Candan, **Dinde Aşırılık ve İtidal,** Düşün Yay., İst. 2009, s. 215.

kazanmaktır. çünkü, insanda kötü, hayvani vasıflar çoktur. Allah dostlarının yoluna girmeyenlerin onlardan kurtulması mümkün değildir. Bu yola girmeyi isteyen, önce kötü vasıfların esası olan kibir ve benliği kalbinden söküp atmakla emrolunmuştur. Nitekim "Bizim yolumuz ancak ıslah olmuş olanların yoludur. Yoksa nefisleri çöplüklerde olanların yolu değil." denilmiştir.

Bütün kötü vasıfların, fitne ve fesadın kaynağı, kibir ve benliktir. Oysa olgunluk yoluna girenin tek sermayesi küçüklük ve kendini düşük görmektir. Kulun vazifesi şudur ki önce kalbinden kibri söküp atmak ve kimseye büyüklenmemektir. Sonra hiç kimseye görünüşte aşağılanmayıp herkese haddince tevazu etmektir.

İşte böylesi bir kul Mevla'nın dostluğu arzusuyla, Allah yakınlarının yoluna bu yöntem içinde girerse, o bütün iç ve dış felaketlerden tümüyle kurtulur ve üstün ahlak değerleriyle olgunluğa erer. Çünkü adı geçen felaketleri o derece kökünden kesip söker ki asla onlardan bir iz bile kalamaz. Hepsinden uzaklaşıp sağlık ve esenlik bulur. Sonsuz Mevla'nın huzurunda olur.[182]

3.2.4 Nefis Tezkiyesinin Önemi

Nefis, insandaki şehvet ve gazap kuvvetlerinin toplandığı, şerrin kaynağı ve kötü huyların temeli olarak bilinmektedir. Ruhun akıl, nefsin heva ve arzu, bedenin de duyu sıfatları vardır. Kur'ân-ı Kerim'e baktığımız zaman nefsin değişik anlamlarda kullanıldığını görüyoruz. Ancak nefis daha çok insana vesvese veren[183], kötülüğü emredici duygu, arzu ve istek anlamında kullanılmıştır.[184]

Bundan dolayı olsa gerek Allah, nefsi kötü sıfatlardan arındırıp iyi sıfatlarla süsleyenleri kurtuluşa erenler olarak vasıflandırmış,[185] bunun gerçekleşmesi için de onunla mücahede yapılmasını tavsiye etmiştir.[186]

Kur'ân'da nefsin beş derecesinden bahsedilmektedir. Bunlar, **emmare, levvame, mülhime, mutmainne, radiye** şeklinde beyan edilmektedir. İslam

[182] İbrahim Hakkı, **Marifetname,** Sadeleştiren: Durali Yılmaz, İpek Dağıtım, tsz. s. 709.
[183] Kaf, 50/16.
[184] Yusuf, 12/53.
[185] A'la, 87/14.
[186] Ömer Yılmaz, "Nefis Tezkiyesi Önemlidir", **Kur'an'dan Öğütler-2,** Diyanet Yayınları, Ankara 2011, s. 206-207.

Alimleri özellikle de sufilerin bu yüzden nefisle mücadele konusunda kulları eğitmeye büyük önem verdiklerini, onu terbiye ve tezkiye hususunda oldukça gayretli olduklarını görüyoruz. Hatta bu konuda İslam geleneğinde çok sayıda eserler kaleme alınmıştır.

İslam bilginleri nefis terbiyesinin beden terbiyesinden daha fazla gayret ve mücahede istediğini belirtmektedirler. Çünkü kendisiyle sürekli mücadele istenen nefsin birçok kötü sıfatları vardır. Bunlar arasında aldatma, hile, haset, kötü zan besleme, hırs, cimrilik gibi hususları saymak mümkündür. İşte bunlar, zamanında dizginlenemez ise insan yoldan sapmakla karşı karşıya kalabilmektedir. Buna karşı nefsini terbiye, tezkiye ve tasfiye eden kişi ise Allah'a yakınlıkta daha çabuk mesafe kat almaktadır. Bununla ilgili ayette şöyle geçiyor:

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا

"Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki, nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir."[187]

13. yüzyılda yaşayan Kaside-i Bürde müellifi İmam-ı Busiri de nefsi süt emen çocuğa benzetmektedir. Busiri, onun arzu ve isteklerine bir sınır konulması gerektiğini tavsiye etmektedir. Ona göre eğer nefis her istediğini elde ederse şımaracak, böylece insana tahakküm etmeye başlayacaktır. Bu bakımdan onu zamanında dizginlemek gerekir.[188]

[187] Şems, 91/7,8,9.
[188] Yılmaz, a.g.e., s. 207.

SONUÇ

İnsanın halifelik gibi şerefli bir mevkinin hakkını ifa etmesini hedefleyen Allah'u Teâlâ, insanı birçok sorumluluklarla mükellef kıldığı gibi tahâreti (temizliği) de maddi- manevi ve hükmi yönleriyle her şeyin öncesi ve sonrasında, beden-elbise ve çevresinde, ibadetlerinde ve hayatın her alanında bazen bir mükellefiyet olarak bazen de Meleklerin tertemiz hayatlarında olduğu gibi yüksek bir karakter ve davranış olarak istemektedir.

Ayrıca her faaliyetin kendine göre ulaşılması istenilen bir amaç ve gayesi olduğu gibi İslam'da taharet ameliyesiyle aşama aşama hedeflenen amaç da Allah'ın sevgisi ve rızasına ulaşmak ve neticede bizlere bu dünyada sahibi tarafından tertemiz bir şekilde emanet edilen kalp ve bedenimizi, yaşadığımız süre içerisinde yine emanet sahibi olan Cenabı Allah'a aldığımız gibi tertemiz bir şekilde emanet etmek ve sonrasında da O'nun izni ve inayetiyle cennete girmek olduğu sonucuna, ayet ve hadisler ile ve ayet ve hadislere İslam alimlerinin dünden bugüne vermiş oldukları tefsiri manalar ışığında anlamaktayız.

KAYNAKÇA

ABDULBAKİ, Muhammed Fuad, **el-Mu'cemu'l-Müfehres,** Mektebet'u Nevid İslam Yay., Hicri 1381.

ATEŞ, Süleyman, **Sülemi ve Tasavvufi Tefsiri,** Sönmez Neşriyat Yay., İst. 1969.

BARDAKOĞLU, **İlmihal I,** DİB Yay., Ankara 2006.

BAYRAKLI, Bayraktar, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri,** Bayraktar Yayınları, İstanbul 2008.

BEYDAVİ, Abdullah b. Ömer Muhammed Şirazi, **Tefsiru'l-Beydavi,** Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 2006.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Büyük İslam İlmihali,** Sadeleştiren, Mehmet TALU, Yasin Yayınevi, İstanbul 2002.

BUHARİ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail, **el-Camiu's-Sahih,** Daru'l-Erkam, Beyrut, tsz.

CANAN, İbrahim, **Ayet ve Hadislerin Işığında Çevre Ahlakı,** Yeni Asya Yay., İstanbul 1995.

....., **Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi,** Akçağ Yayınevi, Ankara 1990.

CANDAN, Abdulcelil, **Dinde Aşırılık ve İtidal,** Düşün Yay., İst. 2009.

ÇELİK, Hüseyin, **Temizlik Doğudan Gelir,** TDV Yay., Ankara 1995.

ÇINAR, Fatih, "Gönül Sarayının Pişmanlığa Açılan Kapısı: Nefs-i Levvame", **Yenidünya Dergisi,** Eylül 2015, Yıl: 22, Sayı: 263.

Dini Kavramlar Sözlüğü, DİB Yay., Ankara 2006.

Diyanet işleri Başkanlığı, **Hadislerle İslam,** DİB Yayınları, Ankara 2013.

Diyanet işleri Başkanlığı, **Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri,** DİB Yay., Ankara 2012.

Diyanet işleri Başkanlığı, **Kur'ân-ı Kerim Meali,** DİB Yay., Ankara 2011.

EBU DAVUD, İmam Hafız, "Tahâret", **Sünen-i Ebi Davud,** Darusselam Yay., Riyad 1999.

ENES, Malik b., Taharet, 9, **el-Muvatta,** Şerh, Muhammed Fuad Abdulbaki, Kahire 1992.

ESED, Muhammed, **Kur'an Mesajı,** İşaret Yay., Ankara 1999.

GAZALİ, Muhammed, **İhyau Ulumi'd-din,** Çev., Mehmed A.MÜFTÜOĞLU, Vefa Yayınları, İst., 2007

GÜRSOY-NASKALİ, Emine, Salih Mehmet ARÇIN, **Temizlik Kitabı,** Kitabevi Yay., İstanbul 2009.

HAKKI, Erzurumlu İbrahim, **Marifetname,** Sadeleştiren: Durali YILMAZ, İpek Dağıtım, tsz.

HAMİDULLAH, Muhammed, **İslam'a Giriş,** Çev., Cemal AYDIN, Ankara 1996.

HİN, Mustafa, Mustafa el-BUĞA, Ali eş-ŞERBECİ, **El-Fıkhu'l-Menheci (Büyük Şafii Fıkhı),** Çev., Ali ARSLAN, Huzur Yayınevi, İstanbul 1998.

İSFEHANİ, **Müfredat-ı Elfazı'l-Kur'an,** Tahkik, Safvan Adnan Davudi, Daru's-Samiye Yay., Beyrut 2011.

İSLAMBOLİ, Samir, "Mefhumu't-Tahâreti Fi'l-Kur'ân", 2012, www.İslamQA.com

KANDEHLEVİ, M. Yusuf, **Hayatu's- Sahabe,** Çev., Ali ARSLAN, Düşün Yay., İstanbul 2014.

KARAGÖZ, İsmail, "İman Esasları ve İmanın Kabul Olma Şartları", **Kürsüden Öğütler,** DİB., Yayınları, Ankara 2007.

KERİMOĞLU, Yusuf, " Taharet", **Şamil İslam Ansiklopedisi,** Şamil Yayın evi, İstanbul 1994.

KUR'ÂN-I KERİM.

KUŞÇULAR, Remzi, **Her Yönüyle Temizlik,** Rehber Yay., İst. 2009.

MAHMUT SALİM, Safvet, **Fethu Rabbi'l-Beriyye Şerhu'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye, Müessesetu'l-Kutubi's-Sakafiyye,** Cidde 2011.

MAVERDİ, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib el-Basri, **Edebu'd-Dünya ve'd-Din,** Daru İhya'il-Ulum, Beyrut 1988.

....., **En_Nuketu ve'l-Uyun, Tefsiru'l-Maverdi,** thk., Abdulmaksud b. Abdurrahman, Muessesetu'l-Kutubu's-Sakafiyye, Beyrut 1992.

MAYDA, Arslan, "Tıbbı Nebevi'de Temizlik", **Sızıntı Dergisi,** Mart 2011, Yıl: 33, Sayı 386.

Mu'cemu'l-Vesit, el-Mektebetu'l-İslamiyyeti, İstanbul, tsz.

MUTÇALI, Arapça-Türkçe Sözlük, "Nefs", Dağarcık Yay., İstanbul 1995.

MÜSLİM B. EL-HACCAC, Ebu'l-Hüseyin (ö. 261-874), **Sahih-i Müslim,** Daru'l-Muğni, Beyrut 1998.

NESEFİ, Abdullah, **Tefsiru'n-Nesefi,** Daru İbn-i Kesir Yay., Beyrut 2005.

NURSİ, Bediüzzaman Said, **Risale-i Nur Külliyatı, Lem'alar (2. ve 25. Lem'a),** Envar Yayınları.

OKUMUŞ, Ejder, "İman-Güzel Ahlak Ayrılmazlığı", **Güzel Ahlak,** DİB Yay., Ankara 2013.

ÖĞÜT, Salim, "Tahâret", **TDV İslam Ansiklopedisi,** TDV Yay., Ankara 2010.

ÖZDEMİR, Faruk, **Kürsüden Vaazlar,** Merve Yay., İstanbul 2013.

SABUNİ, Muhammed Ali, **Safvetu't-Tefasir,** Mektebetu'l-Buhus ve'd-Dirasat, Beyrut 1996.

SABUNİ, **Muhtasar İbn-i Kesir,** Daru İhya'it-Turasi'l-Arabi, Beyrut-Lübnan, tsz.

SALMAN, Yüksel, "Haya Utanma Duygusu", **Kürsüden Öğütler,** DİB Yay., Ankara 2007.

ŞENTÜRK, Lütfi, **Örnek Vaazlar II,** DİB Yayınları, Ankara 2010.

ŞİMŞEK, M. Sait, **Hayat Kaynağı Kur'an Mesajı,** Beyan Yay., Konya 2010.

TABERANİ, **el-Mu'cemul-Kebir,** Mektebetu'l-Ulum ve'l-Hikem, Musul 1983.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

YAVUZ, Yunus Vehbi, "Hayız", **Diyanet İslam Ansiklopedisi,** TDV Yay., Ankara 1998.

YILMAZ, Ömer, "Nefis Tezkiyesi Önemlidir", **Kur'ân'dan Öğütler II,** Diyanet Yayınları, Ankara 2011.